

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Kerttu Olesk

Pagulaste diskursused Eesti poliitilise eliidi sotsiaalmeedia postituste
ja kommentaaride näitel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kats Kivistik, MA

Tartu 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Kerttu Olesk

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. UURIMISTÖÖ KONTEKST	6
1.1. Pagulane ehk sõjapõgenik	6
1.2. Euroopa pagulaspoliitika	7
1.3. Eesti pagulaspoliitika.....	9
2. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	12
2.1. Rahvusvahelised uuringud pagulastesse suhtumisest.....	12
2.2. Eestis läbiviidud uuringud pagulastesse suhtumisest	13
2.3. Pagulaspoliitika Eesti erakondade programmides.....	16
2.4. Sotsiaalmeedia mõju avaliku arvamuse kujunemisele	17
2.5. Uurimisülesanne	18
3. METODOLOOGIA	20
3.1. Meetod.....	20
3.2. Andmekogumismeetod.....	20
3.3. Valimi moodustamine ja kirjeldus	21
4. DISKURSUSANALÜÜSI TULEMUSED.....	23
4.1. Pagulased kui majanduse elavdajad	24
4.2. Pagulased kui ohvrid	25
4.3. Pagulased kui oht kohalikele	27
4.4. Pagulased kui valepõgenikud	29
4.5. Pagulased kui võõrad ehk teistsugused	31

4.6. Analüüsi tulemuste võrdlus varasemate uuringutega	33
4.7. Diskursuste asetamine Eesti poliitilisse konteksti	36
4.7.1. Keskerakond	36
4.7.2. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond	36
4.7.3. Eesti Reformierakond	37
4.7.4. Eesti Vabaerakond	38
4.7.5. Isamaa ja Res Publica Liit	39
4.7.6. Sotsiaaldemokraatlik Erakond	39
4.8. Järeldused ja arutelu	40
KOKKUVÕTE	42
SUMMARY	44
KASUTATUD KIRJANDUS	46
LISA 1	49
LISA 2	50
LISA 3	51

SISSEJUHATUS

Euroopa Liit seisab silmitsi seni ühe suurima väljakutsega, millele ühiselt liiduna lahendusi leida. Euroopasse otsivad ja leiavad tee Euroopa Liidu naaberriikidest pärit sõja ja sõjakoleduste eest põgenevad inimesed, kes loodavad Euroopast leida kaitset, rahu ja uut algust. Kõige suurema koormuse pagulaste vastuvõtmisel saavad riigid, mille piirid on ühtlasi ka Euroopa Liidu välisteks piirideks. Nendeks riikideks on Kreeka, Hispaania ja Itaalia. Samuti on väga suure koormuse all Euroopa Liiduga tihedates koostöösuhetes olev Türgi. Selleks, et Euroopa suudaks ühiselt toime tulla abivajavate inimeste massidega, on väljatöötatud pagulaste ümberasustamise kava, milles võtavad osa peaaegu kõik Euroopa Liidu liikmed, sealhulgas ka Eesti. Teema on leidnud väga palju kajastust nii rahvusvahelises kui ka kohalikus meedias ning on saanud palju vastukaja Eesti elanike hulgas. Meedia kuvatav pilt sõjapõgenikest on teemakäsitluses väga oluline, sest see on infokanaliks Euroopas toimuva ja vabariigi valitsuse otsuste ning seisukohavõttude rahvani jõudmisel. Seetõttu on väga oluline pöörata rõhku sellele, milliseid sõnumeid ja kuidas antud teemat kajastatakse. Väga suurt rolli mängivad meedia sõnumid, valitsuse pressiteated ja sõnavõttud ning Eesti poliitilise eliidi avalikud seisukohavõttud antud teema kohta.

Käesoleva töö eesmärk on kaardistada Eesti poliitilise eliidi poolt sotsiaalmeedias avaldatud postitustes ja nende kommentaarides kasutatavaid pagulaste diskursuseid. Selle kaudu näeme, millisena kujutatakse pagulasi Eesti poliitilise eliidi arvamusspektri läbi ning näeme, millisena kujutavad pagulasi poliitilise eliidi väljaütlemisi jälgivad ja Eesti sotsiaalmeedias sõna võtavad inimesed. Töö teiseks eesmärgiks on näha, millised seosed on poliitikute poolt kasutatavate diskursuste ja nende poliitikute erakondlike programmide vahel ehk et kas poliitikud esitavad oma avaldustes oma erakonna vaateid ja hoiakuid. Töö kolmandaks eesmärgiks on näha kuivõrd erinevad kasutatavad diskursused väljaspool Eestit tehtud uuringute kohaselt välismaades kasutatavatest diskursustest.

Selle uurimistöö tulemused võiksid panustada antud valdkonna edasisse uurimisse ja on kasuks neile, kes töötavad igapäevaselt meedias ja mujal kajastades varjupaigataotlejate ja pagulastega seotud teemasid. Töö võib olla sisendiks edaspidiste pagulastemaatikat puudutavate kommunikatsiooniplaanide koostamisel ja olla vahend erinevatele

sõnumikandjatele ja nende loojatele uurimaks, milliseid sõnumeid antud valdkonnas edaspidi edastada.

Töö esimene osa on teoreetiline, kus on esiteks käsitletud erinevad olulised teemaga seotud terminid, mille õiguspärane kasutamine on teema valdamiseks ja teemaga tegelemiseks oluline. Samuti on kirjeldatud nii Euroopa kui ka Eesti senist pagulaspoliitikat, et anda ülevaade senisest olekust ja viimastest arengutest pagulasteemaga seonduvalt. Töö esimeses osas kirjeldatakse ka teema praegust konteksti. Eraldi on välja toodud nii rahvusvahelised teemat puudutavad uuringud, kui ka varasemalt Eestis läbiviidud uuringud ja teemat käsitlevad kirjanduslikud ja muud informatiivsed allikad. Samuti kirjeldatakse pagulaspoliitika käsitlust Eesti parlamendierakondade programmides. Teooria osas käsitletakse ka poliitilise eliidi mõju avalikule arvamisele ja on kirjeldatud erinevaid teooriad, kuidas poliitiline eliit avalikku arvamust kujundab. Töö teoreetilises osas kirjeldatakse täpsemalt ka seda, mis on käesoleva töö uurimisülesanne. Teises peatükis on kirjeldatud detailselt töö metodoloogiat. Välja on toodud uuringu erinevad etapid, mille kaudu toimus pagulaste diskursuste kaardistamine. Neljanda osa tööst moodustab kaardistatud diskursuste analüüs. Analüüsi osas võrreldakse ka tulemusi teiste juba varasemalt läbiviidud uuringute tulemustega. Samuti tuuakse võrdlusesse erinevate Eesti poliitiliste jõudude programmide analüüs kõrvutatuna kaardistatud pagulaste diskursustega.

Käesolev töö ei ole peegeldus ega üldistus Eesti rahva arvamustest ja hoiakutest varjupaigapoliitikate ja pagulaste kohta. Töö käsitleb vaid sotsiaalmeediaplatformis Facebook tehtud postitusi ja nende kommentaare ja ei ole seega läbilõige Eesti ühiskonnast. Käesolev töö ei anna hinnanguid diskursustele, arvamuse avaldajatele, postitajatele ega tee ettepanekuid pagulastega seotud informatsiooni teistsuguseks jagamiseks tulevikus. Töö on parasjagu eksisteerivat olukorda kaardistav.

1. UURIMISTÖÖ KONTEKST

Järgnevalt selgitatakse esiteks teemaga seotud olulisi mõisteid, mille erinevuste mõistmine on teemast arusaamiseks oluline. Teiseks on kirjeldatud Euroopa ja Eesti varjupaigapoliitikaid ning toon välja olulist statistikat, mis on seotud pagulaste ja varjupaigataotlustega.

1.1. Pagulane ehk sõjapõgenik

Inimesed on rännanud läbi aegade, aga just viimase aja arengud maailmas on seda soodustanud niivõrd, et välja on kujunenud erinevad rännet ja inimeste liikumisi reguleerivad poliitikad. Järjest kasvava rände ja liikumise ajastul on oluline eristada neid, kelle rände põhjused on vabatahtlikud ja neid, kelle rände põhjused on sunnitud (Boyle, Halfacree, Robinson 1998, 32; 180-183). Maailmas aset leidvate sõdade ja rahutuste tõttu on Euroopas suurenenud just sunnitud rändajate osakaal.

Valdkonna paremaks mõistmiseks on oluline vahet teha erinevatel rändeliikidel ja nende põhjustel. Palju arusaamatusi valdkonnas esineb just seetõttu, et eksisteerib segadus mõistete kasutamisel, mistõttu mõistetakse asju erinevalt. Järgnevalt seletan lahti tihti valdkonnas esinevad mõisted, sest nende eristamine on oluline ka käesoleva töö edasiseks lugemiseks.

Põgenik on üldine mõiste kõigi kohta, kes on olenemata põhjustest põgenenud oma päritoluriigist, sealhulgas ka majandusmigrandid. Näiteks kui saabub korraga ühes paadis palju põgenikke, võivad need inimesed olla osa erinevatest gruppidest (majandusmigrandid, tagakiusatud jne). (Vabariigi Valitsus 2016)

Varjupaigataotleja on ainult see põgenik, kes on esitanud varjupaigataotluse, aga ta ei ole veel tunnustatud pagulaseks (Vabariigi Valitsus 2016). Ta taotleb teisest riigist kaitset ja elamisõigust sellepärast, et ta on oma kodumaal tagakiusatav. Tagakiusamise põhjuseks võib olla rass, rahvuslik kuuluvus, usutunnistus, poliitilised tõekspidamised või see, et isik kuulub teatud ühiskondlikku rühmitusse. Varjupaigataotleja staatus kestab seni, kuni jõustub Politsei- ja Piirivalveameti või kohtu otsus. (Pagulane 2016)

„**Pagulane** on välismaalane, kes põhjendatult kartes tagakiusamist rassi, usu, rahvuse, poliitiliste veendumuste või sotsiaalsesse gruppi kuulumise pärast viibib väljaspool päritoluriiki ega suuda või kartuse tõttu ei taha saada nimetatud riigilt kaitset ning kelle suhtes ei esine pagulasena tunnustamist välistavat asjaolu“ (RT I, 21.12.2013, 5). Pagulane on inimene, kelle kaitsevajadus on tuvastatud (Vabariigi Valitsus 2016).

Immigrant on isik, kes tuleb teise riiki elama või töötama omal vabal tahtel (Inimõiguste Keskus 2016).

On oluline eristada varjupaigataotlejaid ja pagulasi teistel põhjustel sisserännanutest. Teised sisserändepõhjused võivad olla näiteks majandusliku olukorra parandamise soov, mida kutsutakse ka majandusimmigratsiooniks või mõni muu vabatahtlikkuse alusel toimuv ränne ühest riigist teise. (Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes 2014, 3)

1.2. Euroopa pagulaspoliitika

Varjupaiga saamine on inimese üks põhiõigustest ja inimestele varjupaiga võimaldamine on rahvusvaheline kohustus, mis on sätestatud 1951. aastal Genfi pagulasseisundi konventsioonis ja selle 1967. aasta New Yorgi protokollis. Üle maailma on Genfi konventsiooniga liitunud 147 riiki ja sealhulgas ka Eesti 14 aastat tagasi. (Kallas 2015) „ELi varjupaigapoliitika eesmärk on ühtlustada liikmesriikide varjupaigamenetlusi, kehtestades selleks ühise varjupaigasüsteemi, mille eesmärk on tagada sobiv seisund kõikidele rahvusvahelist kaitset vajavatele kolmandate riikide kodanikele ning tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte järgimine“ (Euroopa Parlament 2016). Selleks, et vastuvõtutingimused ja õigused oleks kooskõlas, on ajavahemikus 1999-2005 võetud Euroopa Liidus vastu mitu dokumenti ja seadusandlikku meetet, kus kõik protseduurilised käigud kirjas ning mis kokku moodustavad Euroopa ühise varjupaigapoliitika (CEAS) paketi (Kallas 2015). Nii saab olla kindel, et Euroopa Liidu riikidesse võetakse varjupaigataotlejaid vastu ühistel alustel ja ei teki ka konflikte seoses Schengeni Liiduga, kus inimestel on vaba liikumine kõigis liikmesriikides. See annab aluse üksteise usaldamiseks. 2001. aastal nähti Nice'i lepinguga ette, et Euroopa Nõukogul tuleks lepingu jõustumisest alates viie aasta jooksul kinnitada need mehhanismid, mille abil leitakse konkreetse varjupaigataotluse eest vastutav liikmesriik. Sellega seoses lepiti kokku ka kriteeriumites, mis puudutab

varjupaigataotleja vastuvõttu, menetlust ja pagulasseisundit. Lissaboni lepingu sõlmimisel astuti ühise varjupaiga poliitika tegemisega samm veelgi kaugemale – detailidelt mindi üle ühise poliitika loomisele. Loodi ühtset seisundit ja ühtseid menetlusi hõlmav ühine süsteem. Edasi võeti Euroopa Ülemnõukogul vastu mitu varjupaigapoliitikat puudutavat programmi, mis on tugevalt mõjutanud poliitika arengut selliseks, nagu see tänapäeval on. Näiteks 2008. aasta paktis öeldi, et vastavalt Genfi konventsioonile on igal tagakiusatud välismaalasel õigus Euroopa Liidu territooriumil saada kaitset ja abi. 2009. aasta Euroopa Ülemkogul võeti vastu Stockholmi programm aastateks 2010-2014, milles võeti eesmärgiks luua kaitse ja solidaarsuse ühine ala, mis põhineb ühtsel rahvusvahelist kaitset saavate isikute staatusel ja ühtsel varjupaigamenetlusel. Eriti rõhutati seda, et on vajadus parendada solidaarsust nende liikmesriikidega, kes on kõige suurema surve all. 2014. aastal toimunud Euroopa Ülemkogul rõhutati, et Euroopa ühise varjupaigapoliitika täielik rakendamine ja ülevõtmine on absoluutne prioriteet. 2014. aastal loodi ühine Varjupaiga-, Rände-, ja Integratsioonifond. 2014. aasta mais võeti seoses Vahemere piirkonnas aset leidvatele inimtragöödiatele vastu Euroopa rände tegevuskava, mille eesmärk on ühise varjupaigapoliitika veelgi suurem tugevdamine. (Euroopa Parlament 2016)

Kõige enam tuli Euroopasse põgenikke 2015. aasta viimases kvartalis kolmest riigist: Iraagist, Süüriast ja Afganistanist. Need on riigid, mille kodanikud peavad igapäevaselt oma elu eest kartma ja on seetõttu sunnitud oma riigist lahkuma. Süüriast pärit inimesed tegid 2015. aasta viimases kvartalis Euroopasse 145 130 varjupaigataotlust, Afganistanist pärit inimesed tegid kokku 79 255 taotlust Euroopasse ja Iraagist pärit inimesed tegid 2015. aasta viimases kvartalis kokku 53 585 varjupaigataotlust. (Eurostat 2016)

Kõige suurema koormuse saavad just Euroopa Liidu välist piiri omavad riigid, mis paiknevad konfliktirohkete piirkondade lähedal. Euroopa Liidus on nendeks Hispaania, Itaalia, Kreeka. Oluline on mainida ka Türgi suurt koormust, sest Türgil on Euroopa Liiduga ühine piir ja olles tihe koostööpartner liiduga, on oluline ka Türgi rolli pagulaskriisi valguses vaadelda. Piiriäärsed alad on kohad, kuhu põgenikud esimesena jõuavad ja kust nad edasi enam liikuda ei saa. Dublini Regulatsiooni järgi peab varjupaigataotluse läbi vaatama kas riik, kuhu taotleja on esimesena jõudnud (kas siis seaduslikult või ebaseaduslikult), või riik, kes on väljastanud talle elamisloa või

sissesõiduviiša (Kallas 2015). Kuna aga põgenikke saabub riiki niivõrd massiliselt, ei suudeta suure hulga varjupaigataotleste ülevaatamisega enam toime tulla ning menetlus venib pikaks. See omakorda tähendab, et inimesed peavad jääma ootele seniks, kuni nende taotlus vastava otsuse saab. Ootel olevaid inimesi on nii palju, et see tekitab olukorra, kus inimesed on koondunud suurtesse laagritesse. Sealsed inimesed on traumeeritud, neil on selja taga ilmselt väga raske rännak, nad on kaotanud lähedasi inimesi ja neil pole aimugi, mis nende tulevik neile tuua võib. Sellises seisundis inimesed ei ole stabiilsed, mis on ka erinevate pagulaslaagrites tekkinud teravate konfliktide põhjuseks. Ka inimeste tervislik olukord ei ole taolistes laagrites kaitstud ja see kõik kokku tekitab vajaduse varjupaigataotlusi kiiremini ja efektiivsemalt läbi vaadata ja menetleda. Samuti ei ole võimalik, et ainult Euroopa Liidu piiriäärsed riigid saaksid hakkama pagulasstaatuse omandanutele elamisväärsete tingimuste pakkumisega. See on viinud Euroopa Liidu varjupaigapoliitika nii kaugemale, et 2015. aastal töötati välja ühine pagulaste ümberasustamise programm (Täpsustatud tegevuskava Euroopa Liidu ümberasustamise ja ümberpaigutamise tegevuste elluviimiseks 2015). Selles programmis on oluline osa ka Eestil, sest selle järgi võtab ka Eesti vastu pagulasi aitamaks teistel Euroopa Liidu liikmesriikidel koormusega hakkama saada.

1.3. Eesti pagulaspoliitika

Eesti varjupaigapoliitikat peetakse väga konservatiivseks võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega. See on olnud nii väga pikalt ja selles võib aimata ajaloolis-poliitilisi sugemeid. 2013. aastal esitati Eestisse kokku 97 esmast varjupaigataotlust (EST-CO 2016). Soomesse esitati samal aastal 3238 taotlust ja Rootsi esitati samal ajal 54 259 taotlust. 2013. aastal said pagulasstaatuse Eestis 7 inimest, Soomes 1800 inimest ja Rootsis 29 000 inimest (Pagulane 2016). 2014. aastal esitati Eestisse kokku 155 taotlust, millest positiivse otsuse said 20 taotlust (Pagulasabi aastaraamat 2014b). Eesti võtab teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes vastu kõige vähem pagulasi, aga samas tehakse Eestisse teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes ka kõige vähem taotlusi. Eesti ei ole kuigi atraktiivne riik varjupaigataotlejate hulgas. Siis kui Eesti võttis miljoni elaniku kohta vastu 118 taotlust, võttis Rootsi miljoni elaniku kohta vastu 8303 taotlust (Pagulasabi aastaraamat 2014a). 2015. aastal olid peamised Eestisse esmakordse varjupaigataotluse esitajad pärit Ukrainast (95 taotlust), Venemaalt (15 taotlust),

Süüriast (15 taotlust), Iraagist (15 taotlust), Gruusiast (10 taotlust), Afganistanist (10 taotlust), Armeenias (10 taotlust), Palestiinast (10 taotlust) ja Sudaanist (10 taotlust) (Eurostat 2015).

UNHCR avaldas kogu Euroopat hõlmava asüülitaotluste statistika, mille kohaselt on Eesti kõige ebapopulaarsem maa varjupaigataotluste seas (UNCHR 2013, 46). Põhjuseid, miks Eesti saab niivõrd vähe varjupaigataotlusi võrreldes teiste riikidega, võib nimetada mitmeid. Esiteks ei ole Eesti geograafilise asukoht taotluste esitamist toetav. Peamised taotlemisriigid on Süüria, Afganistan, Somaalia ja Eritrea, mis asuvas Eestist väga kaugel. Samas saab meie lähinaaber Rootsi aga väga palju taotlusi, mis näitab, et geograafiline aukoht ei ole põhiline faktor. Teiseks kasutavad paljud põgenikud smuugeldajate teenuseid, kellel on väljakujunenud transiiditeed, mida mööda inimesi liigutatakse. Eesti ja teised Ida-Euroopa riigid ei ole smuugeldajate eelisriigid, mistõttu satuvad põgenikud siia ka vähem. Kolmandaks valitakse sihtriiki ka tihti selle järgi, kas seal on ees samakeelset kogukonda või on tegemist kultuuriliselt ja keeleliselt sarnase riigiga. Seetõttu satuvad Eestisse enamasti põgenikud, kes on pärit endistest NSVL-i riikidest. Neljandaks mängib olulist rolli ka Eesti enda pagulaspoliitika. Eestlaste üldine meelestatus põgenike ja sisserändajate vastu on negatiivne, mistõttu on Eestis varjupaiga taotlemine ka üsna keeruline ja ajakulukas protsess ning tihti saadetakse varjupaigataotleja tagasi eelmisesse transiitriiki. Viiendaks mängivad suurt rolli ka Euroopa Liidu ja teise liikmesriikide piirivalve- ja varjupaigapoliitikad. Euroopasse sisenemiseks ei ole palju turvalisi ja seaduslikke viise, mistõttu taotleb kaitset Euroopast ka ainult 5-6% põgenikest. (Pagulasabi aastaraamat 2014a)

Eestile heidetakse rahvusvaheliselt siiski ette liiga konservatiivset pagulaspoliitikat. Selle all peetakse silmas Eesti liiga rangeid meetmeid sisserände ohjeldamisel. Välismaalaste seadus § 114 lõige 2 ütleb, et aastane välismaalaste sisserändearv ei tohi ületada 0,1% Eesti alalisest elanikkonnast (RT I, 23.12.2013, 69). See näitab, et Eesti konservatiivsus ei ole ainult seotud viimase aja suure immigratsioonilainega, vaid on nii olnud juba varasemalt.

Olles ikkagi osa Euroopa Liidust peab Vabariigi Valitsus Eesti riigi ülesandeks anda ka enda panus Euroopa Liidu ühisesse kriisi. „Eesti moraalne kohus on aidata hädasolijaid ja Eesti riik on piisavalt tugev, et seda teha. Eesti osaleb kriisi lahendamisel vabatahtlikult ja proportsionaalselt oma suurusega Euroopa Liidust. Meie eesmärk on,

et pagulased kohaneksid meie riigis hästi ja panustaksid meie ühiskonda. Lisaks osaleb Eesti koos Euroopa Liiduga pikaajalise rändekava koostamisel, mille osana näeme kriiside lahendamist nende lähteriikides“ (Vabariigi Valitsus, 2016).

2015. aastal ilmus „Täpsustatud tegevuskava Euroopa Liidu ümberasustamise ja ümberpaigutamise tegevuste elluviimiseks“. 9. juunil 2015. aastal kiideti Vabariigi Valitsuse istungil heaks Euroopa Komisjoni poolt esitatud eelnõu, mis käsitles ajutisi ümberpaigutusmeetmeid Itaalia ja Kreeka abistamiseks ja esitas soovitus Euroopa ümberasustamise kava koostamiseks. Samuti lepidi Euroopa Ülemkogul kokku, et ümberasustamises ja –paigutamises osalemine jääb liikmesriikidele vabatahtlikuks ning kõik panustavad vastavalt oma võimalustele. Ülalnimetatud kava ja eelarve on koostatud arvestusega, et Eestisse tulevad umbes 550 kaitset vajavat isikut kahe aasta jooksul. Perioodil 2015-2017 paigutatakse Eestisse isikuid Itaaliast ja Kreekast. (Täpsustatud tegevuskava Euroopa Liidu ümberasustamise ja ümberpaigutamise tegevuste elluviimiseks 2015, 3-4)

2. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Inimeste arvamusi, suhtumist ja hoiakuid varjupaigataotlejatesse ning pagulastesse on uuritud palju. Järgnevalt antakse ülevaade varem läbiviidud uuringutest, mis on teostatud kas Eestis või mujal maailmas. Töö analüüsi osas võrreldakse, kas samasugused hoiakud tulevad välja ka käesoleva töö tulemustest. Teiseks selgitatakse, miks on oluline vaadata kasutatavaid pagulaste diskursuseid ka sotsiaalmeedias ja räägitakse, kuidas avaldab sotsiaalmeedia mõju avaliku arvamuse kujundamisele. Kolmandana tuuakse välja, kuidas on pagulasteemat käsitletud Eesti Riigikogus olevate erakondade programmides. Neljandaks selgitatakse, kuidas avaldavad poliitilise eliidi avalikud avaldused ja hoiakud mõju avaliku arvamuse kujunemisele. Viimaseks toon välja käesoleva uurimistöö ülesanded.

2.1. Rahvusvahelised uuringud pagulastesse suhtumisest

Kuna teema on hetkel niivõrd aktuaalne, on oluline seda ka teaduslikust aspektist uurida. Mitmed uuringud minevikus on uurinud, mis on need faktorid, mis avaldavad mõju avalikule arvamusele varjupaigataotlejate kohta ja kuidas on varjupaigataotlejaid esitatud meedias ja poliitikas (Gale 2004; Klocker, Dunn 2003; McKay *et al.* 2011a). Peter Gale (2004) uurib oma töös, kuidas kujutatakse pagulasi Austraalias ja kuidas see on kujundanud austraallaste hoiakuid põgenikesse. Põgenikke kujutatakse seal enim paadipõgenikena (*boat people*), neile omistatakse alati illegaalsuse ja mitte-kristlaste ehk „teiste“ tähendus. Tehakse palju vahet sellel, kes on „meie“ ja kes on „teised“. Klocker ja Dunn (2003) leidsid, et valitsusel ja meedial on suur võimalus mõjutada inimeste hoiakuid positiivsema suunas, kui selleks on piisav poliitiline huvi. Autorid ütlevad, et nii meedial kui ka poliitilisel eliidil lasub „eriline vastutus“ võitlemaks ksenofoobia ja sallimatuse vastu. Uuritud on ka inimeste hoiakuid varjupaigataotlejate suhtes (McKay *et al.* 2011b) ja inimeste endi formuleeritud kuvandeid immigrantidest (Blinder 2015). McKay Austraalias läbiviidud uuringust selgus, et inimestel ei ole piisavalt tõepärast informatsiooni pagulaste kohta, levivad valearusaamad. Samuti leidis McKay, et ülekaalukalt levivad negatiivsed diskursused ning, et nende levitamisel on väga suurt rolli mänginud meedia. Blinder leidis Suurbritannias teostatud uuringus, et inimesed on väga tundlikud sisserändajate piirarvu suhtes ja peavad oluliseks, et seataks

piirarv ning et see viidaks ka madalamaks kui praegu on. Suurbritannias elavate inimeste ettekujutus pagulastega seotud statistikast erineb oluliselt reaalsest statistikast ning on tihti hirmude poole kaldu ja tugevam.

2.2. Eestis läbiviidud uuringud pagulastesse suhtumisest

Üks viimasemaid Eestis läbiviidud uuringuid „Pagulasprobleemist empiirilisel“ (Jüristo *et al.* 2015) kajastas Eesti inimeste taju ja hoiakuid pagulasprobleemi suhtes ja see viidi läbi 2015. aastal ajavahemikus 7.-20 oktoober. Uuringust selgus, et Eesti inimestel on põgenikehirm, aga see ei ole valdav. Keskmiseks sobilikuks põgenike piiravuks Eestis praeguse pagulaskriisi ja selle lahenduseks väljapakutud kvootide kontekstiks osutus 315. Samuti selgus, et eestlastel pole midagi nende sisserändajate vastu, kes tulevad siia õppima või kelle eesmärk on taasliita perekond. Vähem soovitakse siia töötamise ja varjupaiga eesmärgil saabuval inimesel. Selgus, et eestlased ei ole vähimalgi määral kursis sisserändajate vooga Eestisse, seda peeti rohkem kui poole väiksemaks.

Järgnevalt tutvustan lähemalt uuringut, mille tulemusi võrdlen käesoleva töö tulemustega lähemalt analüüsi osas:

2014. aastal viis Saar Poll OÜ Eesti Siseministeeriumi ja Euroopa Pagulasfondi tellimisel läbi Eestis uuringu teemal „Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimuses“. Uuringus osales 1000 Eesti elanikku vanuses 15-74 eluaastat. Uuringu eesmärgiks oli kaardistada Eesti elanikkonna arvamusi ja hoiakuid varjupaigataotlejate ja pagulaste kohta ning tuua välja elanike hoiakutes toimunud muutused võrreldes 2010. aastaga.

Uuringus selgus, et iga kuues Eesti inimene arvab, et praegune pagulaste arv riigis on liiga suur olenemata sellest, et ülejäänud Euroopa Liidu riikidega võrreldes on Eestis tegelikult väga vähe varjupaigataotlejaid (Saar Poll 2014, 40).

Uuringu tulemustest selgus, et Eesti elanikud arvavad, et riigi praegune varjupaiga- ja pagulaspoliitika on pigem karm kui liberaalne. Kui aga uuriti inimeste ootusi, siis selgus, et Eesti elanikud soovivad praegusest isegi veel karmimat varjupaiga- ja pagulaspoliitikat. (Saar Poll 2014, 40)

Enamus uuringus osalejatest arvavast, et Eesti riik ei tohiks solidaarsusest vastu võtta teistes Euroopa Liidu riikides rahvusvahelise kaitse saanud pagulasi. Samuti arvavad Eesti elanikud, et me ei peaks vastu võtma ka pagulaslaagrites elavad inimesi kolmandatest riikidest. (Saar Poll 2014, 41).

Suurem osa Eesti elanikest arvab, et pagulaste sissetulek avaldab Eestile negatiivset mõju. Negatiivset hinnangut soodustavad elanike hulgas levinud arvamused, et pagulaste sissetulek Eestisse esiteks suurendab tööpuudust riigis, teiseks koormab riigi sotsiaalsüsteemi, suurendab konfliktiohtu ning seab ohtu eesti keele ja kultuuri säilimise ning võimaldab isegi nende hääbumist. (Saar Poll 2014, 41)

Iga viies inimene eelistab pagulasi majandusimmigrantidele. Vastupidist olukorda, kus majandusimmigrantidesse suhtutakse paremini kui pagulastesse, oli uuringu kohaselt oluliselt vähem, vaid 4% vastajaist väljendab oma suhtumist nii. (Saar Poll 2014, 41).

Kui võrrelda erinevatest maailma piirkondadest sissetulekajaid, ollakse kõige valivamad nende suhtes, kes satuvad inimesele endale naabriks. Eestis üldiselt sissetulekajate suhtes nii valivad ei olda. Lähis-Idast, Kesk-Aasiast ning Aafrikast pärit inimesi soovitakse nii enda naabriks kui üldiselt Eestisse elama kõige vähem. Kõige häirivamaks asjaoluks teistest riikidest pärit inimeste puhul, kes Eestisse elama tulevad, peetakse just teistsugust eluviisi, erinevat kultuuritausta, kohaliku keele mittevaldamist ja teistsuguseid usulisi vaateid. (Saar Poll 2014, 41)

Üheksa inimest kümnest on varasemalt kokku puutunud pagulaste või varjupaigataotlejate teemaga. Enamjaolt on antud teema kohta infot saadud meedia vahendusel, aga pooled Eesti elanikest on pagulaste ja varjupaigataotlejate kohta lugenud ka internetist. Lisaks sellele on üks neljandik elanikest lugenud pagulaste ja varjupaigataotlejate kohta ilukirjandust või kuulnud nende kohta oma lähedastelt. Vähem kui kümnendikul uuringus osalejatest on olnud selle teema isiklikke kokkupuuteid. (Saar Poll 2014, 42)

Sellega, et Eestis levitatakse pagulaste ja varjupaigataotlejate kohta piisavat informatsiooni, on nõus ainult üks kolmandik Eesti elanikest. Umbes pooled inimesed on huvitatud lisainformatsiooni saamisest. Ülejäänud inimesed ei ole huvitatud ka lisateabest, sest antud valdkond ei paku neile huvi või nad on sellega juba kursis. Inimesed, kes soovivad lisainformatsiooni, on eelkõige huvitatud teemadest, mis

puudutavad Eesti elavaid pagulasi ja varjupaigataotlejaid ning mis puudutab nende kohustusi ja õiguseid. (Saar Poll 2014, 42)

Eelkõige soovitakse pagulaste ja varjupaigataotlejate kohta infot saada meedia vahendusel: 69% inimestest, kes lisainformatsiooni soovivad, mainivad eelistatud infokanalina televisiooni, 57% mainivad interneti, 44% jaoks on eelistatud kanaliks ajalehed-ajakirjad ning 37% eelistavad raadiot. (Saar Poll 2014, 42)

Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) Eesti esindus on projekti „Avalikkuse teadlikkuse tõstmine Eestis: põgenikud, pagulased ja immigrandid – 2“ (PAREM-2) raames välja andnud käsiraamatu „Põgenikud, varjupaigataotlejad, pagulased – faktid ja müüdid“. Käsiraamat toob välja rahvusvahelistele standarditele ja dokumentidele põhinevad enimlevinud müüdid antud teema kohta ja lükkab need ümber. Küsitleti ca 60 inimest erinevatest vanusegruppidest. Selles käsiraamatus käsitletud müüte võrdlen ka käesoleva töö tulemustega analüüsi osas.

Enimlevinud müüdid pagulaste kohta on:

- 1) Kõik põgenikud tulevad Eestisse oma elujärge parandama.
- 2) Kõik põgenikud tulevad Eestisse vabatahtlikult.
- 3) Kõik põgenikud teevad varjupaiga taotlemisel n-ö varjupaigariigi poodlemist, selle asemel, et jääda esimesse turvalisse riiki.
- 4) Kõik varjupaigataotlejad viibivad Eestis ebaseaduslikult.
- 5) Kui põgenikel on võimalus tasuda riiki smugeldamise eest, ei ole neil meie abi tarvis.
- 6) Liiga paljud varjupaigataotlejad saavad Eestis rahvusvahelise kaitse.
- 7) Andes rahvusvahelise kaitse liiga paljudele varjupaigataotlejatele, hakkab neid Eestisse rohkem tulema.
- 8) Eesti riik peaks tegelema koduste teemadega – varjupaigataotlejate abistamine vähendab ressursse, mis on näiteks vajalikud Eesti laste abistamiseks.
- 9) Põgenikud/pagulased tulevad siia oma kultuuriruumi normide ja nõudmistega, ohustades eestlaste identiteeti.
- 10) Kõik varjupaigataotlejad/pagulased on koormaks meie majandusele ja sotsiaalsüsteemile.

- 11) Põgenike/pagulaste riiki tulekuga suureneb alati kuritegevus. (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (IOM). 2013. „Põgenikud, varjupaigataotlejad, pagulased – faktid ja müüdid“)

Eesti poliitilise eliidi sotsiaalmeedia postitustes ja nende kommentaarides kasutatud pagulaste diskursuste kaardistamisel vaatlen, kuivõrd on ülalnimetatud hoiakud ja müüdid esindatud ka kasutatud diskursustes.

2.3. Pagulaspoliitika Eesti erakondade programmides

Järgnevalt vaatlen Riigikogus esindatud erakondade programme ja kirjeldan, kuidas on nendes käsitletud pagulaspoliitikat (vt. tabel 1).

Tabel 1. Pagulaspoliitika Eesti erakondade programmides

	Käsitlus	Iseloomustus
KE	Toetavad ühtsust EL'i liikmesriikide varjupaiga andmise reeglites ja immigratsioonipoliitikas. Võideldakse illegaalse immigratsiooni vastu. (Eesti Keskerakond 2005)	Pagulaskriisi eelne programm. Käsitleb lühidalt.
EKRE	Kontroll immigratsioonile. Sisserände kvoot peab olema seotud põlisrahva arvuga. Sisseränne vaid vältimatul vajadusel. Tugev lõimumisstrateegia. (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2013)	Pagulaskriisi eelne programm. Selge poliitika, eraldi peatükk.
RE	Ühtne rahvastikupoliitika EL'is. Eelistatakse kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu sisserännet. Intensiivsed kohandamis- ja lõimumisprogrammid. (Eesti Reformierakond 2015)	Pagulaskriisi eelne programm. Väljendab eelistusi.
Vaba-erakond	Oht kontrollimatuks sisserändeks. Eestisse on kutsutud haritud inimesed, kes õpivad ära keele, jagavad meie väärtusi ja on Eesti riigile lojaalsed. Panustamine pagulaskriisi vastavalt oma võimetele ja vabatahtlikkuse alusel. Ei ole nõus	Pagulaskriisi järgne programm. Selge poliitika.

	kvoodisüsteemiga. Kõik, kes ei ole valmis aktsepteerima Eesti riigi seadusi ja tavasid ega täida pandud kohustusi, peavad riigist lahkuma. (Eesti Vabaerakond 2015)	
IRL	Eesti peab olema valmis Euroopa Liidu riikide kaudu leviva illegaalse immigratsiooni põhjustatud ohtudeks. Sisserände piirarvu olemasolu on oluline. (Isamaa ja Res Publica Liit 2015)	Pagulaskriisi eelne programm. Käsitleb lühidalt.
SDE	Sisulisem ja suutlikum koostöö Euroopa Liiduga ühise immigratsioonipoliitika väljatöötamisel. (Sotsiaaldemokraatlik Erakond 2011)	Pagulaskriisi eelne programm. Ei käsitle pagulasteemat.

Enamikes vaadeldud erakondade programmides ei ole pagulaspoliitikat väga lähedalt puudutatud ega kindlaid hoiakuid väljendatud. Enamus programmid on aga koostatud ka ajal, mil pagulaskriis ei olnud veel alanud ja see teema ei olnud ühiskonnas veel nii aktuaalne. Erakondade hoiakud teemade suhtes ja soovitud poliitikad tulevad välja rohkem igapäevastes sõnavõttudes ja avaldustest, kui et erakondade koostatud programmides. Uuemate erakondade programmides, nagu seda on EKRE ja Vabaerakond, on teemat aga juba rohkem puudutatud. Kõigi erakondade programmides rõhutakse palju koostööle Euroopa Liiduga ühiste poliitikate väljatöötamisel.

Töö analüüsi osas võrdlen, kas programmis väljatoodud poliitikad, mis puudutavad varjupaiga taotlejaid, sõjapõgenikke, pagulasi, sisserännet, jne, on kooskõlas erakonnas olevate Riigikogu liikmete sotsiaalmeedias tehtud postituste sisuga ja nendes kasutatud diskursustega.

2.4. Sotsiaalmeedia mõju avaliku arvamuse kujunemisele

Läbiviidud uuringust (Saar Poll 2014) selgus, et väga suur osa inimestest saab paguluse ja muude sisserännet puudutavate teemade kohta infot interneti vahendusel. Samuti selgus, et 57% inimestest eelistavad informatsioonikanalina just internetti (Saar Poll 2014, 42). Pooled Eesti elanikest on juba antud teemaga kokkupuutunud samuti just läbi

interneti (Saar Poll 2015, 42). See näitab, et internetis leviv info on väga suure tähtsusega, sest väga suur osa inimestest puutub seal leviva informatsiooniga kokku. See muudab aga omakorda tähtsaks ka internetis leviva ja levitatava informatsiooni kvaliteedi.

Poliitilisel eliidil on võime mõjutada avalikku arvamust ja arusaamu. Avalik arvamus ja hoiakud on pigem seatud tähtsate poliitikakujundajate kui et meedia poolt (Norrander, Wilcox 2002, 153). See paneb suure vastutuse ka informatsiooni jagajate õlule, kelleks siinkohal on Riigikogu liikmed ja ministrid – Eesti poliitiline eliit. Nende väljaõeldu avaldab mõju ka inimestele, kes nende tegemisi jälgivad ja kelleni nende sõnumid ka nendest olenemata jõuavad läbi erinevate kanalite. Sotsioloogid Elihu Katz ja Paul Lazarsfeld (Shirky 2011, 32) leiavad, et ainuüksi meedium (olgu see siis massimeedia või sotsiaalmeedia) ei muuda inimeste arvamust ja hoiakuid, see toimub läbi kaheosalise protsessi. Kõigepealt kanduvad arvamused läbi meedia üle inimestele, mille järel peegeldavad neid sõbrad, perekonnaliikmed ja kolleegid. Selles teises sotsiaalses osas moodustuvad poliitilised arvamused. Just selles osas on internetil ja just sotsiaalmeedial suur roll ja võimalus midagi muuta. *Online* meedia võimaldab nii meedia tarbimist kui ka selle loomist – see annab inimestele võimaluse nii privaatset kui ka avalikult debateerida ja arutleda erinevate vaadete ja konfliktide üle. Selle mudeli esimese sammu juures on see oluline koht, kus vastutust kannavad poliitilise eliidi liikmed võttes sõna erinevatel aktuaalsetel poliitilistel teemadel, mis inimestele korda lähevad.

2.5. Uurimisülesanne

Käesoleva uurimistöö ülesanne on kaardistada Eesti poliitilise eliidi sotsiaalmeedia postitustes ja nende kommentaarides kasutuselolevad pagulaste diskursused. Teiseks võrdlen ma kaardistatud diskursuseid teoreetilises osas välja toodud varasemate uuringute tulemustega, mis kajastasid enimlevinud müüte ja eestlaste hoiakuid pagulaste suhtes. Kolmandaks vaatan, kas diskursuseid on võimalik liigitada ka erakondade kaupa ja uurin, kas seal tekib seos ka erakondade enda poliitikatega või poliitikute poolt teostava tööga komisjonides või mujal.

Tuginedes kirjandusele, varasemalt läbiviidud uuringutele ja küsitlustele, töö eesmärgile ja uurimuse probleemile püstitan järgmised uurimisküsimused:

- 1) Millised on Eesti poliitilise eliidi sotsiaalmeedia postitustes ja nende kommentaarides kasutusel olevad pagulaste diskursused?
- 2) Milliseid paralleele annab tõmmata poliitikute kasutuses olevate pagulaste diskursuste ja poliitikute erakondlike programmide vahel?
- 3) Kuidas erineb käesoleva uuringu tulemusena selgunud kasutatavad diskursused väljaspool Eestit kasutatavatest diskursustest?

3. METODOLOOGIA

Järgnevalt kirjeldan uurimuse protsessi tuues välja milliseid meetodeid on kasutatud andmekogumiseks ja analüüsiks. Anna ülevaate ka sellest, kuidas kujunes välja töö valim ehk poliitiline eliit.

3.1. Meetod

Käesoleva töö põhieesmärgiks on kaardistada Eesti poliitilise eliidi sotsiaalmeedia postitustes ja nende kommentaarides kasutatavaid pagulaste diskursuseid. Postitusi ja kommentaare analüüsides ning diskursuseid kaardistades kasutatakse tekstianalüüsi. Erineva sisuga postitusi ja kommentaare märgitakse erinevatesse kategooriatesse seni, kuni erinevad kategooriad üksteist ammendavad. Seetõttu kasutan postituste ja kommentaaride analüüsimiseks diskursusanalüüsi.

Norman Fairclough definitsiooni järgi tähendab diskursus keelt kui sotsiaalse praktika vormi, mille juures on keel oma olemuselt sotsiaalne protsess ja osa ühiskonnast, mis on tingitud teistest ühiskonna osadest (Fairclough 2001:18-19). Olulisel kohal diskursuseanalüüsis on tekstid ning nende analüüsimine. Käesoleva töö puhul on nendeks poliitilise eliidi postitused sotsiaalmeediaplatvormis Facebook ja nende postituste juurde tehtud kommentaarid. Diskursusanalüüsi puhul soovitab Fairclough vaadata teksti kui mitmel tasandil analüüsitavat materjali. Diskursusanalüüs võtab tekste analüüsides arvesse nii teksti kui ka konteksti, mis tavalise tekstianalüüsi puhul tavaliselt välja jäetakse. (Fairclough 1995: 210-211) Diskursusanalüütlise lähenemisviisi puhul lähtutakse sellest, et lisaks peegeldamisele mõtestatakse, uuendatakse ja muudetakse keelekasutuse abil sotsiaalset tegelikkust (Mälksoo 2002:13).

3.2. Andmekogumismeetod

Töö jaoks koguti andmeid interneti vahendusel sotsiaalmeediaplatvormis nimega Facebook. Valisin just selle sotsiaalmeediaplatvormi, kuna see on väga populaarne eestlaste hulgas –2015. aastal kasutas Eestis Facebooki 580 000 kasutajat (Social Media Landscape 2015). Samuti otsustasin kasutada Facebooki seetõttu, et võrrelduna teise

populaarse sotsiaalmeedia platvormi Twitteriga, saab Facebookis teha pikemaid postitusi, mis võimaldavad avaldada pikemaid tekste ja on seetõttu ka sisulisemad ja on võimalus, et postitaja seletab rohkem lahti postitusi tagamaid. Facebooki platvorm on ka seetõttu hea, et iga inimene avaldab seal arvamusi ja kommentaare oma enda nime all. Seal esineb ka nõ. varikontosid, mille taga olevaid inimesi alati koheselt fikseerida ei õnnestu, aga suurem osa kasutajatest ei ole anonüümsed. See annab minu meelest tugeva eelise antud uurimistöö kontekstis just erinevate meediaväljaannete kodulehekülgede ees, kuna seal on võimalik postitada anonüümseid kommentaare. Anonüümsus võtab ära muidu eksisteeriva filtri ja inimene ei tunne end vastutavana ega vastutusele võetavana öeldud sõnade eest. Identiteedi sidumine kommentaariga võimaldab viisakamat ja sisulisemat arutelu sotsiaalmeedias.

3.3. Valimi moodustamine ja kirjeldus

Esindusliku valimi moodustamiseks valiti Eesti poliitilise eliidi esindajateks 101 Riigikogu liiget ning Eesti Vabariigi Valitsuse liikmed. Riigikogus on esindatud vastavalt viimastele korralistele Riigikogu valimistele 2015. aastal 6 erakonda: Keskerakond (KE), Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE), Reformierakond (RE), Vabaerakond, Isamaa ja Res Publica Liit (IRL) ja Sotsiaaldemokraatlik erakond (SDE). Vabariigi Valitsuse moodustavad koalitsioonis olevad erakonnad ehk Reformierakond, Sotsiaaldemokraatlik Erakond ja Isamaa ja Res Publica Liit. Analüüsitavateks sotsiaalmeedia postitusteks valisin poliitilise eliidi Facebooki postitused ja nende all tehtavad kommentaarid. Valimisse kuuluvad postitused, mis on tehtud ajavahemikus 1. mai 2015 kuni 31. jaanuar 2016. Ajavahemik on valitud pagulasteema aktuaalsuse ja kajastuse järgi Eesti poliit- ja meediamaaastikul. Valimisse kaasati need postitused, milles oli postituse autor käsitlenud pagulastemaatikat, aga ka need postitused, mis olid poliitikute Facebooki kontode uudisvoogudele postitatud kellegi teise poolt, ent käitlesid pagulastemaatikat ja olid poliitikute endi poolt nende uudisvoogudele ka jäetud.

Kokku olid vaatluse all 116 poliitikut, kellest 101 on Eesti Riigikogu liikmed ja 15 Vabariigi Valitsuse liikmed ehk ministrid. Esimeseks osaks oli kindlaks teha, kas poliitik omab Facebooki platvormis kasutajakontot. Kui ta seda tegi, siis teiseks sammuks oli läbi vaadata tema postitused ajavahemikus 1. mai 2015 – 31. jaanuar 2016.

Kui postitused või ka teiste postituste jagamised sisaldasid endas pagulastemaatilist sisu, tuli kolmandaks vaadata, kas postitusel on ka kommentaare. Sellisel meetodil koguti kokku kõik vastavasisulised postitused ja sellest moodustus valim.

Facebooki kontot omasid 116'st uurimise all olevast poliitikust 104, kellest 91 olid Riigikogu liikmed ja 13 ministrid. Pagulasteemalisi postitusi olid teinud 50 analüüsitava 104'st kontot omavast poliitikust, kellest 44 on Riigikogu liikmed ja 6 on ministrid. Kokku kogus autor 253 pagulasteemalist postitust koos nende kommentaaridega. Nendest postitustest 225 on Riigikogu liikmete kontodelt ja 28 ministrite kontodelt.

Järgnevalt on esitatud Riigikogu liikmete postituste jaotus erakondade kaupa (v.a ministrid) (vt. tabel 2). Tabelis on näha milline on tehtud postituste arv ühe postitaja kohta ja välja on toodud ka erakonna postituste osakaal kogu postituste arvust. See näitlikustab, kui aktiivselt on erakonnad pagulasteemat Facebookis läbi oma postituste kajastanud.

Tabel 2. Riigikogu liikmete postituste jaotus

	KE	EKRE	RE	Vaba	IRL	SDE
Liikmed RK's	27	7	30	8	15	15
FB konto omanikke	21	7	30	7	14	12
Postitajate arv	6	4	14	2	8	10
Kokku postitusi	23	78	56	9	36	23
Postituste arv postitaja kohta	3,83	19,5	4	4,5	4,5	2,3
Postitusi kogu postituste arvust	10,22%	34,67%	24,89%	4%	16%	10,22%

4. DISKURSUSANALÜÜSI TULEMUSED

Erinevate diskursuste kaardistamiseks analüüsiti läbi 253 pagulasteemalist postitust ja nende postituste juurde teiste Facebooki kasutajate poolt tehtud kommentaarid. Analüüs toimus kvalitatiivsel meetodil. Märgistati erinevad ideed pagulaste olemusest, nagu need läbi postituste ja kommentaaride esitatud olid. Kõik esmakordselt esitatud ideed märgiti eraldi ja hiljem korduvad ideed märgiti juba korduvatena esmaste ideede juurde. Sellisel meetodil tulid välja ka kõige tihedamini esinevad diskursused. Erinevate diskursuste kaardistamine kestis seni, kuni erinevate ideede esitlused ennast ammendasid. Nii said kirja ka need diskursused, mis olid esitatud vaid korra ehk ei olnud postitajate ja kommenteerijate hulgas tihedalt esindatud.

Edasine kaardistamine toimus kategoriseerimise kaudu. Analüüsist tuli välja 26 erinevat ideelist väljendust pagulastest, aga kui nende semantilised väljad omasid suures osas kattuvust, siis liigitati need ühiste nimetajate alla. Sellisel meetodil diskursuseid kaardistades, tekkis viis olulist suurt diskursust, mille kaudu pagulased postitustes ja kommentaarides kujutatud olid (lisa 1.).

Need viis diskursust on esmalt jaotatud kolmeks üldisemaks diskursuseks oma hoiaku järgi: positiivseks (1), neutraalseks (1) ja negatiivseteks (3). Selline jaotus tulenes sellest, et pagulasi kujutati väga tihti läbi mingit mõju väljendava prisma. Postitajate ja kommenteerijate arvamus, suhtumine ja hoiakud nende suhtes tulenesid suures osas sellest, millist mõju pagulased ühiskonnale/eestlastele jätavad. Seetõttu peeti oluliseks väljendada seda ka diskursuste kaardistamisel. Positiivseks diskursuseks on pagulased kui majanduse elavdajad, mis väljendab endas postitajate ja kommenteerijate suhtumist neisse, kui millessegi, mis omab positiivset mõju Eesti ühiskonnale. Neutraalseks diskursuseks on pagulased kui ohvrid, kus postitajate ja kommenteerijate kujutatu ei väljenda otseselt mingit mõju, vaid on rohkem olemuse põhine. Selles diskursuses ei vaadeldud pagulasi kui mingit mõju avaldavat ühikut. Negatiivseteks diskursusteks on pagulased kui oht eestlastele, pagulased kui valepõgenikud ja pagulased kui võõrad ehk teistsugused. Kõik kolm negatiivset diskursust väljendavad endas kommenteerijate ja postitajate kujutlust pagulastest, kes erinevate olemuste kaudu Eesti ühiskonnale mingit negatiivset mõju avaldavad või negatiivseid tagajärgi toovad. Valepõgenike diskursus

haldab endas ka ainult mitte negatiivset mõju väljendavaid tahke, vaid ka valelikkust kui olemuslikult halba ja ebaeetilist omadust.

Järgnevalt seletatakse kaardistatud diskursuseid, võrreldakse neid teooria osas välja toodud eestlaste hoiakutega pagulastesse ja pagulastest levinud müütidega.

4.1. Pagulased kui majanduse elavdajad

Ainukene positiivne diskursus kätkeb endas pagulaste positiivset mõju Eesti majandusele. Pagulastest on tekkinud kuvand, mille järgi on nad pärit riikidest, kus tehakse palju füüsilist tööd ning mis ei ole majanduslikult heal järjel ehk ei ole veel heaoluriigid. Sellega kaasnes arvamus, et enamus inimesi töötavad sellisel alal, mis nõuab neilt palju töökust. Omakorda käib sellega kaasas aspekt, et Eestis on madalapalgaliste tööjõupuudus. Automaatselt omistatakse pagulastele omadus, et nad on valmis tegema madalapalgalist tööd ja see tähendaks Eestile seda, et tööjõupuudus väheneks. Rohkem tööjõudu Eestis tähendab selles diskursuses Eesti majanduse elavdamist, mille tekitajad oleksid pagulased. Järgnevalt on välja toodud mõned näited, milles väljenduvad pagulaste kui majanduse elavdajate diskursus.

„Meie kodanike elu inimväärsemaks muutmine võib mõneti ka sõltuda sellest, et siia tulekski inimesi väljast juurde. Et tööjõudu oleks ja majandus kasvaks, et ei tuleks uut majandusmulli, mis tipneb pauguga, etc. Nagu soomlastel on olnud kasu sellest, et sinna kõvasti eestlasi juurde voolab. Võib-olla mõnele tuleb see üllatusena, aga eestlasi pole sinna vaja olnud mitte selleks, et eestlased oleksid erakordselt imeline lisandus nende rahvastikku, vaid selleks, et palgakulud kasvaksid mõistlikus tempos ja tööjõudu jätkuks.“
(27.05.2015, Oudekki Loone uudisvoogu 27.05.2015 tehtud postituse kommentaar)

„[Nimi], sina ise oled parim näide, sa oled sisserännanu, aga oled õppinud ära eesti keele ja räägid seda paremini, kui pooled eestimaalased, teed siin väga kõrge kvaliteediga tööd ja sinu visiooni kiidavad kõik su kolleegid, sa oled üks hinnatumaid oma ala

spetsialiste meie rahvustelevisioonis ja vabakutselisena.“

(28.01.2016, Imre Sooääre 28.01.2016 tehtud postituse kommentaar)

Sellele diskursusele vastandub osa diskursuse „pagulased kui oht kohalikele“ semantilisest väljast, kus väljendub pagulaste negatiivne mõju Eesti majandusele.

4.2. Pagulased kui ohvrid

Ohvrite diskursuses väljendub arusaam sellest, et pagulased on sunnitud rändepõhjusega inimesed, kes tõepoolest peavad oma riigist sõja tõttu lahkuma. Siin peegeldub kaastunne nende suhtes ja arusaam, mida nad on pidanud läbi elama. Siin diskursuses rõhutakse inimlikkusele ja võrreldakse pagulasi kunagi eestlastest pagulastega, kes Rootsi paatidega põgenesid. Selle võrdluse abil proovitakse tekitada kaastundlik hoiak praeguse pagulaste suhtes. Püstitatakse küsimusi selle kohta, et mis oleks saanud neist Rootsi põgenenud eestlastest, kui neid ei oleks seal vastu võetud. Tuuakse ka välja Eesti kui Euroopa Liidu ühe osa roll suures kriisis ja et on Eesti kohus oma panus anda. Pagulased on sõja eest põgenevad inimesed, kes on olnud sõja ohvrid ja kes vajavad nüüd meie abi.

„Piinlik vaadata, milline suhtumine on kaaskodanikel abivajajaisse.“

(15.05.2015, Oudekki Loone 14.05.2015 tehtud postituses)

„Need, kes massilise immigratsiooniga seotud probleemidega juba ammugi kenasti kursis on, keskenduvad aga hoopis nende inimeste aitamisele, keda needsamad rühmitused Euroopas oma tegevusega ahistavad. Vahemerest väljatõmmatud tuhanded põgenikud pagevadki muuseas just selle hirmuvalitsuse ja õuduse eest nagu on shariaat – ning kujutage ette seda ahastust, hirmu ja traumat, kui neil siis on õnnestunud eluga pääseda turvalisse kohta ning seal ootab neid ees sama õudus. (Kujutab ette see, kellel empaatianääre olemas on.) Võõraviha ning usuhullus on sama medali kaks külge.“ (15.05.2015, Oudekki Loone 14.04.05 tehtud postituse kommentaar)

„Minu süda valutab täna. Lapsed ja inimesed surevad, sest tahavad põgeneda olukorrast milles nemad süüdi ei ole. Samas meie oma inimesed on nii kadedad ja kitsarinnalised - meil siin justkui kellelegi

ruumi ei ole. Hea on istuda oma mugavas tugitoolis, katus pea kohal ja ütelda, et meil pole neid siia vaja. Küsimus ei olegi meis. Küsimus on inimestes kes vajavad abi. Kui kuulsin mis Vaos juhus, läks lihtsalt süda pahaks. Mul on häbi elada selliste inimeste keskel. Minu külmkapis on piisavalt süüa, et süüa veel mõni pere, uues kodus oleks isegi üks tuba vaba. Kui mina vabatahtlikult tahan pakkuda peavarju väikesele perekonnale, kas siis minu naaber tuleb ja paneb minu maja põlema? Me ei saa lõpetada olukorda Aafrikas, aga me saame aidata. Aga mida saame me teha, et selliseid asju siin ei toimiks? Mis on eestlastega juhtunud? Kust selline vihkamine tuleb?“ (03.09.2015, Yoko Alenderi 03.09.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Inimestel on väga palju eri põhjusi, miks rahvusvahelist kaitset paluda. Paljud neist ei kvalifitseeru. Aga me teame ju, et absoluutselt valdav enamus süürlasi, afganistanlasi, iraaklasi, eritrealasi ja somaallasi põgeneb sõja, sõjalise konflikti, terrorirühmituste ja/või diktatuuri eest.“ (16.11.2015, Imre Sooääre 14.11.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Ma vaatasin täna neid noori põgenikke, kes saabusid eile keskpäeval minu kodukohta. 106 inimest. Mõned kõndisid majade vahel ringi, üksi, eksinud. Mõtlesin, millised mõtted ja tunded neid võisid vallata: üksi ilma pere ja sõpradeta täiesti võõral maal võõraste inimeste keskel, kellest ei tea, kas nad võtavad hästi vastu või vaatavad viltu. Samas valusad mälestused oma kodumaast ja rännuteest hinges kummitamas.“ (17.11.2015, Imre Sooääre 14.11.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Infoks, et 70 aasta eest ei põgenetud Eestist sellepärast, et siin oleks halb elada olnud, vaid, et Eestis oli sõda. Põgeneti nii sõja kui ka punaterrori eest. Ja siia ei küüditata inimesi, vaid siia jõuavad sõjapõgenikud, kes on sõja ja terrori eest oma kodumaalt olnud sunnitud lahkuma. Nii lihtne see ongi.“ (23.07.2015 Kalle Muuli, 22.07.2015 tehtud postituse kommentaar)

4.3. Pagulased kui oht kohalikele

See diskursus kätkeb endas mitmeid erinevat liike ohte, kellena pagulasi nähakse. Esiteks tuuakse siin välja juba ka eelpool mainitud oht Eesti majandusele. Siin valitseb arvamus, et Eestis on suur tööpuudus ja kuna pagulased on nõus madalama palgaga, siis eelistab tööandja neid omadele inimestele ehk eestlastele. Selles diskursuses valitseb väga tugev vastasseis „oma inimeste“ ehk eestlaste ja pagulaste vahel. Postitajad ja kommenteerijad näevad endid olevat Vabariigi Valitsuse ees halvemas seisus ja pagulasi justkui eelisseisuses. Öeldakse, et kõigepealt tuleb enda inimeste eest hoolt kanda ja alles siis võõraste. Siin väljendub üldine rahulolematuse valitsuse tööga, mis toob siia taolise vastanduse. Siin peegeldub arusaam, et valitsus ei hooli oma rahvast ja Euroopa Liidu nimel ohverdatakse enda rahvas ja hoolitsetakse hoopis pagulaste eest. Levib ka arusaam, et pagulased hakkavad saama suuremaid sotsiaalseid toetusi kui Eesti kodanikud. Pagulasi esitatakse kui eelisseisuses olevaid võrreldes eestlastega. Sellega seoses saavad nad olema sotsiaalsüsteemi koormajad ja Eesti majanduse koormajad.

„Mida see väikeriik tõmbleb, kui hakkama ei saa. Kelle ees me esineme? Oma rahvas elab vaesuses ja kui paljud ei käiks tööl välismaal, mis oleks siis. Hea on olla riigikogus ja naerda.“
(29.10.2015, Ken-Marti Vaheri 28.10.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Ei oleks sellist vihavaenu, kui oma riigis oleks kõik korras, kui meie enda lapsed ei peaks olema alatoidetud, saaksid tegeleda erinevate huvitegevustega, paljudel pole selgagi midagi panna, seda ei nähta ja sellega ei tegeleta. Viha tekibki sellest, et need, kes pole meie riigi jaoks midagi teinud, elavad paremini, kui meie enda rahvas. See on see kõige suurem ajend, muidugi ka hirm sootuks teise kultuuri vastu, kus lubatakse abielluda lastega jne. Lisaks ei teata ju kes seda tegi, võibolla tegid ise pagulased??!!“ (03.09.2015, Jaanus Marrandi 03.09.2015 tehtud postituse kommentaar)

„See, et siia massiliselt võetakse inimesi ja makstakse neile ca 1000.-EUR kuus on lausa meie, tegelikult vaese rahva sulaselge mõnitamine. Mina olen oma elust 30 aastat tööd teinud, nüüd invaliid (parem käsi ei tööta enam normaalselt) saan pensioni kuus 168.-EUR

ja pean ära maksma kõik maksud, ostma rohud jne. Sa räägid vaenust, ma ei saa vihata neid inimesi, keda ma ei tunne, aga see on sügav pettumus, kuidas oma rahvale pole midagi anda, tulevad uued ja nemad saavad kõik, kelle arvelt, meie arvet! Mõttetu vaielda, kui ei tea, mis elu elavad need tavalised inimesed, kui suurte raskustega saadakse hakkama, kui saadakse.“ (08.09.2015, Jaanus Marrandi 03.09.2015 tehtud postituse kommentaar)

Teine tugev osa sellest diskursusest on füüsilise ohu tekitamine. Pagulastest on loodud pilt, mis kujutab neid vägivaldsete inimestena, kes kujutavad tänavapildis ohtu eestlastele. Nad külvavad kaost, laamendavad, diskrimineerivad ja kohtlevad naisi halvasti. Siin on tegemist tugeva ohutundega nende tõttu. Suure osa ohu diskursusest moodustab ka levinud arusaam, et pagulased on terroristid. Tihti pannakse võrdusmärk pagulase ja terroristi vahele. Sellise diskursuse tekkele aitas tugevalt kaasa Pariisis aset leidnud rünnakud, kus inimesed said kinnitust, et pagulane võib ka olla terrorist. Sellel ajajärgul tehtud postitustes ja kommentaarides on näha, kuidas reaalses elus toimuv avaldab kohest mõju diskursusele.

„Facebooki gruppides tõesti, inimesed väljendavad meelepaha, ja peamiselt info peale, mis pagulastega maadlevatest riikidest siia jõuab. Viimased uudised on aktid, Saksa ja Prantsuse ametnike koostatud, olukorrast põgenikelaagrites. Toimub massiline naiste ja laste vägistamine, ning prostitutsioonile sundimine. See ei ole nali, ja taolise teabe taustal vaevu toimetulevat eestlast hurjutada, et too kardab, on pealiskaudne ja lihtsalt ülbe.“ (17.09.2015, Eiki Nestori uudisvoogu 14.09.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Sellest paarisajast saab paartuhat.. ei tasu unustada nende õigusi tuua oma suguvõsa järgi! Ja kuna meil kodumaal leidub niigi vägistajaid ,siis toome aga rõõmsalt juurde?! Küll eesti naine kõik ära kannatab?! Kurja..lahe suhtumine!“ (29.07.2015, Mihkel Raua 29.07.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Uustulnukad immigrandid ise ütlesid, et peavad käsku täitma. See on organiseeritud ja eesmärgiga Euroopas kaost korraldada, peaksid juba kõik aru saama. Tahetakse kursuseid teha, kuidas naisi kohtlema

peaks, kellele, naeruväärne!? Terve mõistus on solgitorust alla lastud, nagu ütles näitleja Jan Uuspõld selliste absurdsuste kohta.“ (09.01.2016, Henn Põlluaasa 05.01.2016 tehtud postituse kommentaar)

„Elan soomes ja näen neid väga palju ja võin öelda, et nad on väga vastikud ja ylbed ning tykivad esimesel võimalusel naistele ligi ning mõnitavad naisi ja isegi lapsi nende jaoks ei ole siin midagi pyha. Muidugi on nad hirmus suured vargad. Kui enne oli Soome turvaline maa siis nyid kahjuks enam ei ole.“ (31.10.2015, Henn Põlluaasa 31.10.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Kõik paadid mis sealt Liibüast tulevad, tuleb põhja lasta. Sest tegemist on terroristidega. Samamoodi nagu see Juncker on 1 neist kes seda terrorismi soodustab vabamüürlasena. Muide, täna 70 a. tagasi panid vabamüürlased toime 1 räigema inimsusevastase kuriteo, Hiroshimale tuumapommi heitmisega. Ja kas nüüd on siis meie käes kord saada hävitatud rahvusvahelise vabamüürluse poolt?“ (06.08.2015, Marko Mihkelsoni 06.08.2015 tehtud postituse kommentaar)

Kolmas osa ohust on mingisugune abstraktne pilt pagulastest kui probleemide tekitajatest. Ei ole selge, mis probleeme nad tekitavad ja kuidas nad neid tekitavad, aga ollakse täiesti kindel, et pagulaste tulekuga kaasnevad probleemid.

„Ma leian samuti, et pagulaste vastuvõtmine tekitab ilmselt hulganisti probleeme ja on üsna keeruline kindlaks teha, kas need inimesed on päriselt pagulased või on hoopis aferistid ja terroristid.“ (12.08.2015, Oudekki Loone 11.08.2015 tehtud postituse kommentaar)

4.4. Pagulased kui valepõgenikud

See diskursus koosneb eelkõige arvamusest, et pagulane ei ole see, kes ta väidab end olevat. Siin levib aramus, et põgenikud esitlevad end küll sõja eest põgenevate inimestena, aga tegelikult on tegemist majandusimmigrantidega, keda laialdaselt kutsutakse ka mugavuslasteks. Nende eesmärk Euroopasse tulles on kas lihtsalt

üleüldine soov paremat elu saada või siis rikastuda Euroopa sotsiaalsüsteemi arvelt. Kahtlusi on eelkõige just seetõttu, et miks on meedias levivatel piltidel näidatud ainult noori mehi. Just see noorte meeste kajastamine on arvamuste järgi tõend, et tegelikult ei ole tegemist õigete pagulastega, sest noored mehed peaksid olema need, kes jäävad riiki kaitsma ja relvadega riigi eest võitlema. Arvatakse, et inimesed kasutavad praegust olukorda ära, et lihtsamini Euroopasse pääseda ning see on ka põhjus miks nad end valetades esitavad.

„Viimast pilti nägin siin laevuke mehi täis ei näinud ühtegi peret mis toimub????“ (23.07.2015, Kalle Muuli 22.07.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Eelmisel aastal soovis Leedu võtta ÜRO põgenikelaagrist 20 põgenikku. Neist vaid 6 olid nõus Leetu minema, ülejäänud jäid ootama paremaid pakkumisi. Ma arvan, et see üksainus seik näitab, et tegelikke abivajajaid ongi nn põgenike hulgas umbes kolmandik. Ülejäänud on majandusimmigrandid.“ (03.06.2015, Kalle Muuli 03.06.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Mina pole veel näinud sellist ‘põgenemist’, kus iPhone mehemürakad rüüstavad ja sülitavad vastuvõtjate kultuurile ja kommetele.“ (10.09.2015, Keit Pentus-Rosimannuse 09.09.2015 tehtud postituse kommentaar)

Ühe osa sellest diskursusest moodustab ka arvamus, et põgenikud ei põgene tegelikult mingi sõja eest, vaid nad on kinnimakstud mingisuguse abstraktse ohu ja maailma valitseja poolt, kes on neile andnud ülesandeks vallutada Euroopa ja suretada välja valge rass. Samuti öeldakse, et see on islami organiseeritud rünnak, et hävitada kristlus ja Euroopa.

„Pooltõed ja kõverpeegli jutud kipuvad Toompealt tulema, nagu väljendid "sõjapõgenikud" ja "pagulased". Praegu toimuv on pesueht Euroopa vallutamine islami poolt.“ (08.09.2015, Jaanus Marrandi 03.09.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Olen seisukohal kus euroopat pyytakse vallutada mitte relvade abiga vaid musta massi ja moslemiga, et rajada siia oma kultuuri. Euroopa

riigiisad on aga kas nii lyhinägelikud või siis kellegi poolt suurte rahadega kinni makstud.“ (28.06.2015, Henn Põlluaasa 27.06.2015 tehtud postituse kommentaar)

Selle diskursuse üheks osaks on ka semantiliselt ohu diskursuse alla kuuluv terroristide olemus. Terroristid on ka üks osa neist, kes end põgenikena esitlevad, aga tegelikult nad need ei ole ja praegust olukorda kasutades end pagulastena esitledes lihtsamalt Euroopasse pääsevad. Olemuselt on nad valepõgenikud, aga selle olemuse eesmärgiks on oht kohalikule.

4.5. Pagulased kui võõrad ehk teistsugused

Viimane diskursus käsitleb endas pagulaste olemust kui võõrast ja midagi teistsugust. See on lai diskursus, mille alla käivad erinevused nii kultuurilises mõttes, usulises kui ka nahavärvuses. Suure osa moodustab siit teise kultuuri mõte. Kardetakse seda, et pagulaste kultuur on niivõrd erinev, et nad ei saa siin hakkama või just teisiti, et eestlastele ei sobi selle teise kultuuri siia toomine. Kultuuri all mõeldakse paljuski ka tegelikult Eesti looduslikke eripärasid. Eesti on külm, nõuab vastupidamist, soojasid riideid, palju tööd, et soojust saada, jne. Pagulased tulevad aga riikidest, kus on soe, kus enda eluspüsimiseks ei pea loodusega võitlema, mistõttu nad automaatselt ei oska seda teha, eriti ka veel Eesti ilmastikus töötada.

Kultuurist eraldi, aga tihti ka koos, tuuakse välja usuline erinevus, mis tundub olevat üks kõige võimsamaid ja mõjukamaid tahke kogu pagulaste diskursuse juures üldse. Olgugi, et islamiusk ja pagulaste ja moslemit vahele pandav võrdusmärk on diskursuses asetatud praegu võõra ehk teistsuguse diskursuse alla, mängib see rolli ka ohu diskursuse juures ja täpsemalt just terrorismi juures. See võrdusmärk terrorismi, islamiusu ja pagulaste vahel läks tugevamaks Pariisi sündmuste taustal, mida juba ka ennist ohu diskursuse juures mainiti. Samuti võib islamiusu semantikavälja näha ühtimas ka naiste diskrimineerimise ja naiste halvasti kohtlemise juures, mille kuvandi juured ka postitajate ja kommenteerijate arvates usus peituvad. Eraldi mainitakse ka suure pere traditsiooni, mille juurde kuulub ka hirm, et ühe pagulase Eestisse jõudes saavad siia hiljem ka tema suur perekond. Palju tuuakse välja just seda, et meeletud kultuurilised erinevused toovad kaasa selle, et eestlased peavad muutma enda kultuuri

põgenikele sobivamaks, sealhulgas ka usulist kuuluvust ning et toimub praeguse Eesti kultuuri hääbumine ja praeguse ühiskonnakorralduse muutumine.

„Olukord on muutunud lausa absurdseks: millegipärast peetakse pagulaskriisi lahenduseks kümnete ja sadade tuhandete lõunamaalaste üleminekut hiiglaslikult Aafrika mandrilt ja Lähis-Idast kümme korda väiksemale põhjamandrile. Ja seda olukorras, kus „tillukeses“ Euroopas valitsevad lõunast tulejatele kliimaatiliselt ebasobivad tingimused ja elanikkondade vahel on väga suured kultuurilised, usulised, rassilised ja geneetilised erinevused!“ (07.08.2015, Marko Mihkelsoni 06.08.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Täpsustame, et võõrliigi ehk islamistide sisserännet peetakse suureks probleemiks. Võõraste taime- ja loomaliikide sissetoomine on keelatud, paraku võõrast rassist/liigist ja usust liike võib importida palju tahes.“ (09.01.2016, Kalle Muuli 08.01.2016 tehtud postituse kommentaar)

„Saatku kuskile mujale. me oleme valge rass.“ (11.11.2015, Kalle Muuli 09.11.2015 tehtud postituse kommentaar)

Palju pööratakse rõhku ka rassilistele erinevustele, sealhulgas nahavärvile. Selle asemel, et nimetada neid pagulasteks või põgenikeks, viidatakse neile sõnadega mustanahaline, tumedanahaline ja murjam. Eksisteerib ka arvamus, et põgenike rass on oma loomult primitiivne, loomalik ja rumalam. On tunda rassismiilminguid.

„Eile koju lennates, kartsin esimest korda elu pommi lennukis ,tänu sellel ,et lennukis oli paar teise nahavärviga härrasmeest, tean et see on nõme aga see on inimloomus ja kahjuks on see alles algus.“ (14.11.2015, Yoko Alenderi 14.11.2015 tehtud postituse kommentaar)

„Kes teile neid sõnu ette annab, mida siis nii usinalt ritta laote? Hallooo - me räägime neegrite asustamisest Eestisse. See on kuritegu meie riigi ja meie rahva vastu. Kunas ma sind isiklikult tunnen siis pean ütlema, et sa pole kunagi jätnud lihtsameelse muljet, aga selline reaktsioon... On Teil seal riigikogus ikka kõik kupli all korras?“

(03.09.2015, Andres Herkeli 03.09.2015 tehtud postituse kommentaar)

4.6. Analüüsi tulemuste võrdlus varasemate uuringutega

Järgnevalt analüüsin, kui palju on IOM'i käsiraamatus (2013) väljatoodud müüdid endiselt kasutuses analüüsi tulemusena välja joonistunud diskursustes (vt. tabel 3).

Tabel 3. Diskursuste esinemine müütides

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Majanduse elavdaja											
Ohver											
Oht kohalikele								+	+	+	+
Valepõgenik	+	+	+	+	+						
Võõras ehk teistsugune									+		

Tabeli legend: 1) Eestis parandatakse elujärge. 2) Eestisse tullakse vabatahtlikult. 3) Põgenikud teevad varjupaigariigi poodlemist. 4) Varjupaigataotlejad viibivad Eestis ebaseaduslikult. 5) Meie abi ei vajata, sest neid on raha tasumaks riiki smugeldamise eest. 6) Eestis saavad liiga paljud rahvusvahelise kaitse. 7) Mida rohkematele antakse rahvusvaheline kaitse, seda enam neid Eestisse tuleb. 8) Eesti riik peaks tegelema koduste teemadega. 9) Põgenikud/pagulased ohustavad eestlaste identiteeti. 10) Pagulased on koormaks meie majandusele ja sotsiaalsüsteemile. 11) Suureneb kuritegevus. (IOM 2013)

Müütide tervikliku loendi ja tabeli nägemiseks vt. lisa 3.

Analüüsist selgub, et positiivseid diskursuseid müütides ei kajastu. IOM'i käsiraamat ei käsitlenud mitte ühtegi positiivset müüti, milleks võib olla kaks põhjust. Esiteks, et

positiivseid müüte ei ole pagulaste kohta rahva seas tekkinud. Teiseks, käsiraamatus ei soovita ümber lükata ühtegi võimalikku positiivset hoiakut, kuna üleüldine valitsev hoiak on pigem negatiivsem ja soovitakse hoida seda, mis võimalusel on positiivne. Samuti ei esine müütides neutraalse hoiakuga diskursust, kus pagulast käsitletak kui ohvrit. Küll aga saab ohvrite diskursuse puhul välja tuua, et IOM'i käsiraamatus on väljatoodud müüt (nr. 5), mis vastandub täpselt antud diskursusega – arvatakse, et kuna pagulased on ise võimelised maksma smugeldajatele, siis nad ei vaja meie abi tegelikult (IOM 2013, 12).

Diskursuses pagulane kui oht kohalikele käsitletakse päris mitut IOM'i poolt ümberlükatavat müüti. Esiteks, et Eesti riik peaks tegelema koduste teemadega – varjupaigataotlejate abistamine vähendab ressursse, mis on vajalikud näiteks Eesti laste abistamiseks (2013, 15). Teiseks, et kõik varjupaigataotlejad/pagulased on koormaks meie majandusele ja sotsiaalsüsteemile (2013, 17). Kolmandaks, et põgenike/pagulaste riiki tulekul suureneb alati kuritegevus (2013, 18). Eesti identiteedi ohustamise hirm leiab kajastust nii „oht kohalikele“ diskursuses, kui ka „võõras ehk teistsugune“ diskursuses. Eelolev näitab, et need konkreetsed müüdid ei ole veel täielikult kadunud ega ümberlükatud.

Diskursuses pagulane kui valepõgenik kasutatakse väljajoonistunud diskursustest kõige rohkem IOM'i käsiraamatu käsitletavaid müüte. Suures osas puudutavad need majandusimmigratsiooni. Esiteks, et kõik põgenikud tulevad Eestisse oma elujärge parandama (2013, 7); teiseks, et kõik põgenikud tulevad Eestisse vabatahtlikult (2013, 8) ja kolmandaks, et kõik põgenikud teevad varjupaiga taotlemisel n-ö varjupaigariigi poodlemist, selle asemel, et jääda esimesse turvalisse riiki (2013, 9). Samuti käib siinkohal läbi arvamus, et kõik varjupaigataotlejad on Eestis ebaseaduslikult ning et kui pagulased on võimelised tasuma enda smugeldamise eest teise riiki, siis nad tegelikult ei vajagi meie abi ja ei ole seega õiged põgenikud. Need konkreetsed müüdid ei ole veel edukalt ümber lükatud ja leiavad laialdast väljendust.

Diskursus pagulane kui võõras ehk teistsugune ühtib IOM'i käsiraamatus oleva müüdiga. Arvatakse, et põgenikud/pagulased tulevad siia oma kultuuriruumi normide ja nõudmistega, ohustades sellega eestlaste identiteeti (2013, 16).

Müüt, mis ei puuduta otseselt pagulaste kuvandit, aga leidis analüüsis ja ka varasemates uuringutes kajastust, on, et Eesti võtab vastu liiga palju pagulasi (IOM 2013, 13). Eestlaste kujutatav statistika pagulaste vastuvõtmise kohta Eestis erineb oluliselt reaalsest statistikast (Jüristo *et al.* 2015).

Saar Poll OÜ (2014) poolt läbiviidud uuringus leidsid kajastust sellised hoiakud ja arvamused, mis kuuluvad negatiivsete diskursuste alla. Positiivset hoiakut pagulaste kui majanduse elavdajate suhtes välja ei joonistunud ja samuti leiti, et Eesti ei tohiks pagulasi solidaarsusest vastu võtta (2014, 41) ehk Saar Poll uuringus ei leidnud kajastust aramus pagulastest kui ohvritest, kes meie abi vajaksid. Valepõgenike diskursusesse kuulub aga eestlaste seas leviv hoiak, et pagulaste sisseränne koormab Eesti sotsiaalsüsteemi ja suurendab siinset tööpuudust (2014, 41). Saar Poll OÜ (2014, 41) uuringu järgi arvatakse samuti, et pagulaste tulek Eestisse seab eesti keele ja kultuuri ohtu. Samuti selgub uuringus, et eestlased soovivad kõige vähem endale naabriks ja üldse Eestisse elama Lähis-Idast ja Kesk-Aasiast ning Aafrikast pärit inimesi. Teistest riikidest pärit naabrite juures peetakse kõige häirivamateks asjaoludeks teistsugust eluviisi, teist kultuuritausta, siinse keele mittevaldamist ja teistsuguseid usulisi vaateid (2014, 41).

Tuleb välja tuua, et kasutatud diskursused ei ole ainult omased eestlastele, vaid samu diskursuseid ja ideid pagulastest kasutatakse ka mujal maailmas. Näiteks Austraalias läbiviidud uuringus (McKay *et al.* 2011) koorusid välja kolm olulist hoiakulist teemat, mis ka käesolevas uuringus välja tulid. Esiteks, et varjupaigataotlejad ekspluateerivad demokraatlikku süsteemi ja protsesse; teiseks, et varjupaigataotlejad ohustavad kohalikku väärtuseid ja kultuuri; ning kolmandaks, et varjupaigataotlejad ohustavad inimeste turvalisust, kogukondi ja rahvust. Ka Suurbritannias läbiviidud uuring (Blinder 2015) kinnitab, et käesolevas uuringus selgunud pagulaste kohta kasutatavad diskursused on omased ka mujal. Britid on samuti väga tundlikud sisserändajate piirarvu suhtes ja peavad oluliseks piirarvu seadmist ja madalamaks viimist. Nii nagu eestlaste kujutatav statistika pagulaste kohta erineb oluliselt reaalsest statistikast (Jüristo *et al.* 2015), ilmnes sama ka Suurbritannias.

4.7. Diskursuste asetamine Eesti poliitilisse konteksti

Viimased korralised Riigikogu valimised toimusid 2015. aastal, mille tulemustele vastavalt said Riigikokku 6 erakonda: Keskerakond (KE), Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE), Reformierakond (RE), Vabaerakond, Isamaa ja Res Publica Liit (IRL) ja Sotsiaaldemokraatlik Erakond (SDE). Järgnevalt analüüsin, kuidas kasutatakse antud diskursuseid erakondade raames ja kas Riigikogu liikmed kasutavad oma postitustes samu hoiakuid, mida väljendavad nende erakondade programmid.

4.7.1. Keskerakond

Keskerakonna programmis on välja toodud varjupaigaandmist puudutav punkt, mille kohaselt toetab Keskerakond Euroopa Liidu liikmete ühtsust varjupaiga andmise reeglites ja migratsioonipoliitikas (Eesti Keskerakond 2005). Keskerakonna fraktsioonist on kõige enam pagulastega seotud teema kohta sõna võtnud ehk postitusi teinud Oudekki Loone, kes töötab ka Euroopa Liidu asjade komisjonis, Riigikaitsekomisjonis ja toob kommentaarides ka välja selle, et tema eriala on just pagulaspoliitika. Ta postitas pagulasteemal 14 korda. Tema postitustes kasutatud diskursus on neutraalne ehk käsitleb pagulast kui ohvrit. Kommentaarides esineb negatiivseid diskursuseid, aga tema postituste puhul on märgata, et ta diskuteerib elavalt kaasa, mida enamik poliitilise eliidi liikmeid ei tee. Tema postitused moodustavad kõikidest Keskerakonna tehtud pagulasteemalistest postitustest 52% ja kannavad edasi erakonna programmis mainitud. Postitused ei kanna edasi teooria osas esitatud müüte. Oudekki Loone püüab oma postitustes ja kommentaarides edastada tõest informatsiooni pagulasteema kohta. Ta proovib anda edasi mitmeid teadmisi, mis on Saar Polli uuringu kohaselt Eesti inimeste hulgas väärti mõistetud või ei ole õiged. Hoiak on diskuteeriv, neutraalne ja Euroopa Liidu ühtset toimimist pooldav. Teised erakonna liikmed ei ole aktiivselt pagulasteema kohta sotsiaalmeedias sõna võtnud.

4.7.2. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond

Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna programmis seisab, et Eesti ei täida Euroopa Liidu seadusi või muid regulatsiooniakte, mis seavad ohtu Eesti püsijäämise rahvusriigina või on vastuolus eestlaste õiglustunde, moraali ja heade tavadega. Vaja on tugevat kontrolli immigratsioonile ja sisserände kvoot peab olema seotud põlisrahva

arvuga. Sisseränne võib toimuda vaid vältimatul vajadusel. Samuti ütlevad nad, et Eestile on oluline tugev lõimumisstrateegia. Mainitud on ka, et Euroopa Liidu liikmelisus ja ühisraha euro ei tohi piirata Eesti suveräänsust ega pidurdada Eesti arengut. (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond 2013) EKRE liikmete postitused moodustavad kõige suurema osakaalu pagulasteemal tehtud postitustest – kokku analüüsisin 253 postitust, millest 78 ehk 30% on tehtud EKRE 4 liikme poolt. Eranditult kõige rohkem postitusi tegi Riigikogu ja väliskomisjoni liige Henn Põlluaas – 63 postitust. Oma postitustes kasutab ta palju „oht kohalikele“ ja „võõrad ehk teistsugused“ diskursuseid. Sealhulgas annab edasi ka IOM'i käsiraamatus (2013) käsitletud müüte eestlaste identiteedi hävimise kohta ja kuritegevuse suurenemise kohta pagulaste tulekul. Tema eesmärk postituste tegemisel ei ole anda tõest informatsiooni selleks, et proovida ümber lükata Saar Polli uuringus või IOM'i käsiraamatus välja toodud levivaid valesid arusaamu. Tema postitused kannavad edasi erakonna programmis olevaid väärtusi ja peegeldavad ka ühiskonnas tekkinud kuvandit antud erakonnast. Teised erakonnaliikmete poolt tehtud postitused kannavad edasi samu diskursuseid ja oli juhtumeid, kus postitati Henn Põlluaasa postitusi uuesti ehk toimus tema väljaütlemiste „jagamine“.

4.7.3. Eesti Reformierakond

Eesti Reformierakonna programmis on mainitud, et kõigile Eesti kodanikele ja Eestis seaduslikul alusel elavatele isikutele tuleb isikuvabadused ja inimõigused tagada, olenemata nende etnilisest päritolust ja kõneldavast keelest. Nende programmi järgi peab välispoliitika toetama demokraatia ja inimõiguste austamist kogu maailmas. (Eesti Reformierakond 2015) Kõige rohkem on Reformierakonnast pagulasteemalisi postitusi teinud Eesti peaminister Taavi Rõivas, kes tegi 16 pagulasteemalist postitust. Tema puhul ei ole selge, kas postitused on tehtud erakonna poliitika edendamise eesmärgil või peaministri ameti tõttu. Tema postitustes esineb neutraalne diskursus ehk „pagulane kui ohver“. Peaminister edastab palju ka informatsiooni Euroopa Liidu pagulaspoliitika kohta. Kommentaarides esineb ka negatiivseid diskursuseid. Postitused proovivad ümber lükata mõningaid IOM'i käsiraamatus (2013) esitatud müüte, näiteks, et kui pagulasel võimalik tasuda smugeldajatele Euroopasse pääsemise eest, siis tal ei ole vaja meie abi ning et kõik pagulased/varjupaigataotlejad on koormaks meie majandusele ja sotsiaalsüsteemile. Teisena on rohkelt pagulasteemalisi postitusi teinud Laine Randjärv,

kes postitas kümnel korral, kuid tema postitused koosnevad eelkõige kellegi teise arvamuskirjeldustest, mistõttu nende põhjal ei saa järeldada, millist diskursust Laine Randjärv ise pagulasteemadega puhul kasutab. Kolmandana tegi mitmeid postitusi Riigikogu liige Kalle Palling, kes on ka Euroopa Liidu asjade komisjoni liige. Tema kasutab oma postitustes sarnaselt peaminister Taavi Rõivasele „pagulased kui ohvrid“ diskursust. Erakonna liikmed kannavad oma postitustes edasi erakonna poliitikat ja sarnaselt Oudekki Loonele püüavad anda tõepärase infot statistika ja muu pagulastega seonduva kohta. Nende postitused kannavad suures osas informatiivset rolli.

4.7.4. Eesti Vabaerakond

Eesti Vabaerakonna koduleheküljele (Eesti Vabaerakond 2015) on tehtud eraldi peatükk pagulaspoliitikale, kus erakond ütleb, et Eestil on oht kontrollimatuks sisserändeks. Erakond ütleb, et Eestisse on kutsutud haritud inimesed, kes õpivad ära keele, jagavad meie väärtusi ja on Eesti riigile lojaalsed. Samuti seisavad nad selle eest, et Eesti panustaks pagulaskriisi vaid vastavalt oma võimetele ja vabatahtlikkuse alusel. Erakond ei ole nõus kvoodisüsteemiga. Kõik, kes ei ole valmis aktsepteerima Eesti riigi seadusi ja tavasid ega täida pandud kohustusi, peavad riigist lahkuma. Programmis seisab aga, et „Eesti peab oluliseks inimõiguste kaitsmist ning enesemääramise ja demokraatia teele asunud rahvaste ja riikide abistamist teabe ja kogemustega“ (Eesti Vabaerakond 2014). Vabaerakonna poliitikute sotsiaalmeedias tehtud postituste põhjal ei paista välja, et neil oleks väga tugev poliitika selles vallas välja arenenud. Kõige rohkem võtab Vabaerakonna Riigikogu liikmete hulgast antud teema kohta sõna Andres Herkel, kes on valitud ajavahemikus teinud 7 postitust teema kohta. Oma postitustes seab ta kahtluse alla kvootide põhjendatuse. Enim kasutab Andres Herkel oma postitustes „võõras ehk teistsugune“ ja „oht kohalikele“ diskursuseid. Püstitatakse mure kultuuride erinevuse kohta. Väga tugevat ja väljapaistvat poliitilist hoiakut Vabaerakond selle teema kohta läbi poliitilise eliidi sotsiaalmeedia postituste ei tõstata. Postitused kannavad edasi IOM'i käsiraamatus (2013) esitatud müüte kuritegevuse tõusmise kohta ja eestlaste identiteedi ohtu seadmise kohta. Erakonna liikmes kannavad oma postitustes edasi ka informatsiooni ja hoiakuid, mis Saar Polli uuringu järgi on eestlaste hulgas küll populaarne teadmine, aga ei ole tõepärane.

4.7.5. Isamaa ja Res Publica Liit

Isamaa ja Res Publica Liidu programmis ei pöörata pagulas- ja immigratsioonipoliitikale väga palju tähelepanu. Tuuakse välja ainult see, et sisserände piirarvu olemasolu on Eestile väga oluline. Välispoliitika teema juures peetakse oluliseks mainida Eesti rolli kui demokraatlike väärtuste kaitsja. Sealhulgas tuuakse välja inimõiguste rikkumistele tähelepanu juhtimine. Euroopa Liidu peatüki juures mainitakse, et Eestil on Euroopas suured eelised, aga ka kohustused ning et nende kohustustega käib kaasas väärikas ja kohusetundlik käitumine. Otse aga öeldakse, et Eesti peab valmis olema Euroopa Liidu riikide kaudu levivaks illegaalseks immigratsiooniks ja selle poolt põhjustatud ohtudeks. (Isamaa ja Res Publica Liit 2015)

Programmis ei ole välja toodud mingeid kindlaid hoiakuid pagulaspoliitika suhtes, pigem ollakse neutraalsed ja mainitakse antud teemat vähe. See paistab silma ka erakonna riigikogu liikmete postitustest. On mõningane vastuolu erakonna liikmete postituste hulga – mõned kasutavad oma postitustes negatiivseid diskursuseid ja mõned poliitikud ei võta üldse mingit hoiakut pagulaste suhtes, vaid hoopis pagulaspoliitika suhtes. Kõige rohkem on võtnud sõna pagulasteematika kohta IRLi erakonnast Kalle Muuli, kes on teinud 17 postitust. Teisena on palju selle teemal postitusi ja kommentaare teinud Marko Mikhelson, kes töötab ka Euroopa Liidu asjade komisjonis. Mõlema poliitiku puhul ei tule postitustest välja pagulaste kohta kasutatavat diskursust. Nad räägivad küll pagulastest, aga ei anna pagulaspoliitikat käsitledes hinnangut pagulastele. Nende kahe erakonnaliikme postitustest kumab tugevalt läbi ka IRL'i poolt aetav ülalpool mainitud poliitika – sisserände piirarvu olulisus ja Eesti valmisolek pagulaste vastuvõtmiseks. Nad esindavad täielikult oma erakonna poliitilisi vaateid enda sotsiaalmeedias tehtud postituste kaudu. Oma väljaütlemistes on nad ettevaatlikud, ega edasta IOM'i käsiraamatus käsitletud müüte ega ka informatsiooni, mis Saar Polli uuringu kohaselt on eestlaste hulgas populaarne ent ei ole tõepärane.

4.7.6. Sotsiaaldemokraatlik Erakond

Sotsiaaldemokraatliku Erakonna programm (2011) ei maini kordagi ei immigratsiooni, sisserände ega varjupaigataotlejate kohta midagi. Küll aga peetakse väga oluliseks koostööd Euroopa Liiduga ja tuuakse välja, et meil on ka omad vastutused ja kohustused Euroopa Liidus. Erakonna viimases internetis kättesaadavas Riigikogu

valimiste programmis (2011, 30) on veelgi enam rõhutatud Euroopa Liiduga koos töötamisele ja öeldakse, et Eesti peab osalema sisulisemalt ja suutlikumalt Euroopa Liidu töös. Eraldi tuuakse välja, et koos Euroopa Liiduga tuleb välja töötada ühine immigratsioonipoliitika. Sotsiaaldemokraatliku Erakonna poliitilise eliidi postitustest kumab läbi „pagulased kui ohvrid“ diskursus. Kritiseeritakse vihakuritegusid ja vihakõnesid pagulaste vastu ja püütakse selgitada pagulaste rasket teekonda ja saatust. Kõige enam on sellel teemal sõna võtnud Riigikogu liige Marianne Mikko, kes tegi viis postitust. Teisena võttis sel teemal enim sõna Riigikogu liige Mihkel Raud. Postitustes kumas läbi Sotsiaaldemokraatlikule Erakonnale omane inimlikkuse mõõde, mis küll programmidesse justkui nii tugevalt sisse pole kirjutatud, aga mida erakond ise tunnetuslikult ühiskonnas ja oma kuvandis edasi kannab. Erakonna liikmed kannavad seda edasi ka oma sotsiaalmeedias avaldatud postitustes. Analüüsitud postitustes ei antud edasi IOM'i käsiraamatus levivaid müüte.

4.8. Järeldused ja arutelu

Käesoleva uurimistöö üks eesmärkidest oli kaardistada Eesti poliitilise eliidi sotsiaalmeedia postitustes ja nende kommentaarides kasutuseolevad pagulaste diskursused. Analüüsist koorusid välja viis suuremat diskursust, millest kolme puhul olid pagulaste käsitleused negatiivsed, ühe puhul positiivne ja üks jäi käsitlelusele neutraalseks. Üleüldine tähelepanek postituste kommentaaride kohta on, et enam tehakse negatiivse sisuga kommentaare pagulaste teema kohta kui positiivseid ja toetavaid. Postitusi on aga mõlemat laadi ja nende puhul ei tule otseselt välja, millise meelestatusega postitusi rohkem tehakse. Kokkuvõtlikult võib postituste ja nende juurde tehtud kommentaaride kohta öelda, et ülekaalukalt kasutatakse pagulastest rääkimisel negatiivseid diskursuseid.

Diskursusanalüüsi tulemused võivad olla edaspidi aluseks pagulasteemalise kommunikatsiooni korraldamiseks, sest tulemused annavad ülevaate sotsiaalmeediaplatvormis Facebook kasutusel olevatest diskursustest ja võivad anda sisendit, kuidas kommunikatsiooni planeerida, et mittesoovitavaid tulemusi saada.

Teine käesoleva uurimistöö eesmärk oli võrrelda kaardistatud diskursuseid teoreetilises osas välja toodud varasemate uuringute tulemustega, mis kajastasid enimlevinud müüte ja eestlaste hoiakuid pagulaste suhtes. Kui uuringu tulemustest selgus, et paljud 2013.

aastal levinud müüdid pagulaste kohta on endiselt sotsiaalmeedias postitajate ja kommenteerijate hulgas kasutusel, siis võiks edaspidi uurida, kui mitme inimeseni on informatiivsed teabematerjalid ja infokandjad üldse jõudnud ja kas need on avaldanud mõju mingile osale nende lugejatele. Oleks oluline teada, kas taolised selgitavad infomaterjalid on võimelised müüte ja valearusaamu üldse ümber lükkama või ei ole neist tegelikult kasu ehk oleks hea uurida, mis on nende materjalide kasutegur.

Kolmas uurimistöö eesmärk oli vaadata, kas diskursuseid on võimalik liigitada ka erakondade kaupa ja uurida, kas seal tekib seoseid ka erakondade enda poliitikatega või poliitikute poolt teostava tööga komisjonides või mujal. Analüüsist selgus, et enamike erakondade programmides pagulastemaatikat oluliselt käsitletud ei ole, sest enamik programme on koostatud ajal, mil pagulaskriis veel aktuaalne ei olnud. Poliitikute ja erakondade seisukohad pagulasteemal saavad praegu eelkõige arusaadavaks nende endi sõnavõtte kaudu meedia vahendusel ja sotsiaalmeedias. Vastavalt uuritud sotsiaalmeedias avaldatud postitustele võib öelda, et nende kaudu joonistuvad mõne erakonna puhul (näiteks EKRE) välja selged poliitilised hoiakud, samas mõned erakonnad eelistavad mitte hinnanguid anda ja käsitlevad pagulastemaatikat väga ettevaatlikult, jäädes neutraalseks ja rõhudes demokraatlikele ning liberaalsetele väärtustele (näiteks SDE ja IRL). Tulevikus võiks uurida lähemalt iga erakonna poliitilisi hoiakuid pagulasteema suhtes, et oleks võimalik kaardistada nende seisukohad. Kindlasti oleks see Eesti kodanike vaatepunktist oluline, et erakonnad oma arvamused selgelt välja ütleksid, sest pagulastemaatika moodustab niivõrd suure osa praegustest poliitmaastikul käsitletavatest teemadest, et see mängib kindlasti rolli kodanike poliitiliste eelistuste kujunemisel. Seisukohtade mitte selge väljendamine võib olla ka erakondade tahtlik taktika, aga ka seda oleks sellisel juhul hea edasi uurida.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärk oli kaardistada Eesti poliitilise eliidi sotsiaalmeediaplatformis Facebook tehtud postitustes ja nende kommentaarides kasutatud pagulaste diskursuseid. Töö eesmärkideks olid lisaks kaardistamisele näha, kas poliitiline eliit edastab postitustes oma erakonna poliitikal põhinevaid hoiakuid pagulaste, pagulaspoliitika ja sisserände teemal ning kuidas annab võrrelda töös selgunud kasutusel olevaid diskursuseid väljaspool Eestit tehtud uuringute põhjal mujal maailmas kasutusel olevate diskursuste ja hoiakutega. Diskursusanalüüsi abil analüüsiti 253 Facebookis tehtud postitust ning nende kommentaare. Postitused on tehtud Eesti Riigikogu liikmete ja valitsuse liikmete poolt.

Analüüsi tulemusel joonistusid välja viis erinevat diskursust, mis jagunesid postitaja vaatepunkti arvestades positiivseks, neutraalseks ja negatiivseteks. Positiivne diskursus käsitles pagulast kui Eesti majanduse elavdajat. Neutraalne diskursus käsitles pagulast kui ohvrit ja abivajajat. Negatiivsed diskursused käsitlesid pagulast kui valepõgenikku ehk kedagi, kes ei põgene mitte sõja eest, vaid saabub teistel põhjustel; pagulast kui võõrast ehk teistsugust, kellel on teine usk, kultuur, nahavärv, jne; ning pagulast kui ohtu kohalikule vägivalla, segaduse ja terrorismi näol.

Eesti poliitilise eliidi liikmed väljendavad oma postitustes enamikel kordadel ka enda erakonna aetavat poliitikat. Esineb mõningaid kaldeid, kus üksikud poliitikud väljendavad arvamust, mis ei ühti tema erakonnaga või teiste tema erakonnaliikmete arvamustega. On erakondi, kes vastavalt oma kuvandile ja eesmärkidele edastavad pagulaste diskursuseid mitte kajastavaid poliitilisi sõnumeid või siis kasutavad minimaalselt positiivset ja neutraalset diskursust. Nendeks erakondadeks on näiteks Eesti Reformierakond, Isamaa ja Res Publica Liit, Eesti Keskerakond ja Sotsiaaldemokraatlik Erakond. Nii Eesti Vabaerakond kui ka Eesti Konservatiivne Rahvaerakond kasutavad enda postitustes negatiivseid diskursuseid, mis annab edasi ka nende programmis seisvaid seisukohti või nende enda loodud kuvandit enda hoiakutest pagulaspoliitika suhtes. Erakondade programmid pagulasteemat palju aga ei käsitle, sest enamik programme on koostatud enne pagulasteema aktuaalseks saamist.

Võrreldes diskursuseid varem läbiviidud uuringutega eestlaste hoiakute ja teadmiste kohta pagulaste suhtes, võib öelda, et sotsiaalmeedias kasutusel olevaid diskursuseid iseloomustavad ka varasemates uuringutes välja tulnud statistilised valearusaamad. Samuti leiab kommentaaridest väga palju müüte (näiteks, et kõik pagulased tulevad Eestisse oma elujärge parandama või et pagulased on koormaks meie majandusele ja sotsiaalsüsteemile), mida on infoteatmike abil proovitud varasemalt ümber lükata. Sellest võib järeldada, et levitav informatsioon ei ole jõudnud suurema osani analüüsitavates postitustes kommentaare postitanud inimesteni või ei ole nende jaoks informatsioon olnud selline, et nad kasutaksid seda oma kommentaarides.

Võrreldes mujal maailmas läbiviidud uuringutega on hoiakud ja diskursused üsna sarnased. Käsitletakse samu arvamusi ja hoiakud ning uuringutulemused rahva hulgas tehtud küsitlustest on sarnased Eestis läbiviidud uuringute tulemustega. Sellest võib järeldada, et üleilmselt on hoiakud ja arvamused pagulastesse sarnased.

Diskursusanalüüsi tulemused võivad edaspidi olla heaks sisendiks pagulastemaatika kommunikatsiooni planeerimisel. Töö on andnud ülevaate sõnumite edastamisest ka erakondade võrdluses, mistõttu võib töö olla sisendiks ka erakondadele oma soovitud sõnumite edastamise ja maine ning mulje kujundamise planeerimisel pagulastemaatikaga seonduvalt.

SUMMARY

Discourses of refugees based on social media posts and their comment sections made by the Estonian political elite

Kerttu Olesk

European Union is facing one of its biggest challenges so far. There are a lot of refugees coming from the Unions neighbouring countries, where there is an ongoing war or other kinds of conflicts threatening the lives of people. Lately, in Estonia, this subject has been widely discussed in traditional media and in social media. The way refugees have been represented through different information channels has a great impact on how people's opinions on refugees and refugee politics will be shaped. The messages and opinions of the political elite play an important role in this.

The goal of this research is to map the discourses of refugees that have been used by the Estonian political elite in social media posts in Facebook and also in the comments of those posts. For the analysis, 116 Estonian politicians were under review, of which 101 are the members of The Estonian Parliament and 15 of them the members of the Estonian government (ministers). All together 253 posts with their comments were analysed. There were 5 important discourses outlined as the result of the analysis, of which one was neutral, one was positive and three of them were negative. Refugees as the boosters of economy is a positive discourse that includes opinions that refugees might help the country to improve its economy. Refugees as victims is a neutral discourse that includes seeing refugees as people who suffer, who are running away from horrors and who need our help. Refugees as a danger to locals is a negative discourse that displays refugees as something dangerous. Refugees as fraud-refugees is also a negative discourse that tells us that refugees aren't what they say they are and that they're actual reason for crossing borders is not persecution in their home-country. Refugees as strangers is a negative discourse that emphasizes on differences between them and us. It brings out cultural, lingual, ethnic and other differences.

The second goal of this research is to see whether the political elite passes negative discourses or myths about refugees and refugee politics forward and if politicians

represent their party's politics through their posts on the social media platform Facebook. The research shows us, that in most cases politicians represent the politics that their party is also representing. Depending on the party politics, some parties, whose politics are anti-refugee, display more negative discourses and pass on information that is held not to be true.

Third goal of this research is to see, whether the attitudes and discourses are similar compared to researches made outside of Estonia. The comparison shows that the discourses used in Estonia are similar to the ones used in other countries. This shows that the attitudes towards refugees and refugee politics are rather similar in and outside of Estonia.

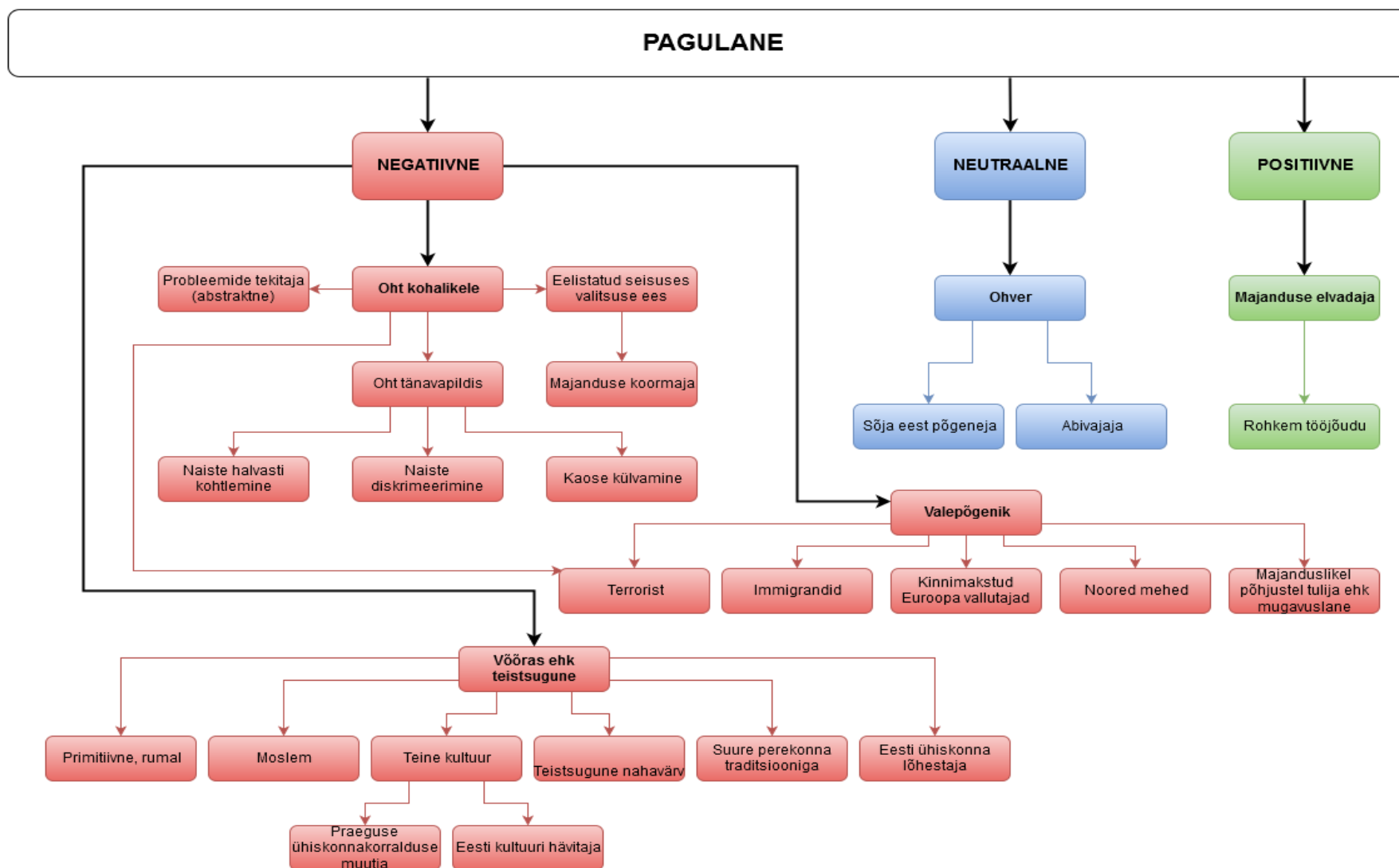
KASUTATUD KIRJANDUS

1. Blinder, Scott. 2015. „Imagined Immigration: The Impact of different Meanings of 'Immigrants' in Public Opinion and Policy Debates in Britain“. *Political Studies* 63: 80-100. (Kasutatud 03.04.2016)
2. Boyle, Paul & Halfacree, Keith & Robinson, Vaughan. 1998. *Exploring Contemporary Migration*. Harlow: Pearson/Prentice Hall. (Kasutatud 12.03.2016).
3. Carat, 2015. „Social Media Landscape“ http://carat.lt/wp-content/uploads/2015/09/Facebook-and-instagram-trends_2015-09.pdf (külastatud 25.04.2016)
4. Eesti Inimõiguste Keskus. 2016. Pagulane. <http://pagulane.ee/> (külastatud 18.03.2016).
5. Eesti Keskerakond. 2005. Programm. <http://www.keskerakond.ee/et/erakonna-liikmed/programm.html> (külastatud 19.03.2016).
6. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond. 2013. Konservatiivne Programm. <http://ekre.ee/wp-content/uploads/2015/07/EKRE-PROGRAMM-KONSERVATIIVNE-PROGRAMM.pdf> (külastatud 19.03.2016).
7. Eesti Pagulasabi Aastaraamat. 2014a. „Eesti maailma varjupaigakaardil“, <http://aastaraamat.pagulasabi.ee/> (külastatud 18.03.2016).
8. Eesti Pagulasabi Aastaraamat. 2014b. „Varjupaigastatistika“, <http://aastaraamat.pagulasabi.ee/> (külastatud 18.03.2016).
9. Eesti Reformierakond. 2005. Programm. https://www.reform.ee/sites/default/files/uploads/Reformierakonna_programm.pdf (külastatud 19.03.2016).
10. Eesti Vabaerakond. 2014. Programm. <https://www.vabaerakond.ee/vabaerakonna-programm-anname-riigi-rahvale-tagasi> (külastatud 27.03.2016).
11. Eesti Vabaerakond. 2015. Pagulaspoliitika. <https://www.vabaerakond.ee/eesti-vabaerakonna-seisukoht-seoses-pagulaspoliitikaga> (külastatud 26.04.2016)
12. Euroopa Parlament. 2016. Varjupaigapoliitika. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/et/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.12.2.html (külastatud 31.03.2016).
13. Eurostat. 2015. „Five main citizenships of (non-EU) asylum applicants, 2015 (number of first time applicants rounded figures)“, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Five_main_citizenships_of_%28non-EU%29_asylum_applicants,_2015_%28number_of_first_time_applicants,_rounded_figures%29_YB16.png (külastatud 18.03.2016).

14. Eurostat. 2016. „First time asylum applicants in the EU-28 by citizenship, Q4 2014 – Q4 2015“, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:First time asylum applicants in the EU-28 by citizenship, Q4 2014 %E2%80%93 Q4 2015.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:First_time_asylum_applicants_in_the_EU-28_by_citizenship_Q4_2014_%E2%80%93_Q4_2015.png) (külastatud 31.03.2016).
15. Fairclough, Norman. 1995. *Critical Discourse Analysis: the critical study of language*. London: Longman
16. Fairclough Norman. 2001. *Language and Power*. Harlow, England, London, New York (Etc): Longman.
17. Freedom House. 2011. „Freedom on the Net 2011“, https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/Estonia_FOTN2011.pdf (külastatud 19.03.2016).
18. Gale, Peter. 2004. „The Refugee Crisis and Fear: Populist Politics and Media Discourse“. *Journal of Sociology* 40 (4): 321-340.
19. IOM: EST-CO (Varjupaigataotlejate ja kaitsesaaajate kultuuriline orientatsioon ning kaitse saanute lõimumise toetamine Eestis). 2016. Küsimused ja vastused. <http://www.iom.ee/estco/index.php?sisu=tekst&mid=55&lang=est> (külastatud 18.03.2016).
20. Isamaa ja Res Publica liit. 2015. Programm. <http://www.irl.ee/mida-me-teeme/irli-programm-2015> (külastatud 1.04.2016).
21. Jüristo, Tarmo; Lepik, Kristjan; Solvak, Mihkel; Tamkivi, Sten; Vaarik, Daniel; Vassil, Kristjan. 2015. „Pagulasprobleemist empiiriliselt“. Turu-uuringute AS.
22. Kallas, Kristina. 2015. „Eesti varjupaigapoliitika Euroopa perspektiivis“. *Riigikogu Toimetised* <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16023> (külastatud 31.03.2016).
23. Klocker, Natasha; Dunn, Kevin, M. 2003. „Who’s driving the Asylum Debate? Newspaper and Government Representations of Asylum Seekers“. *Media International Incorporating Culture and Policy* 109: 71-92 (kasutatud 02.04.2016).
24. McCormick, John. 2013. *Comparative Politics in Transition*. Indiana University at Indianapolis.
25. McKay, F. H., Thomas, S. L.; Warwick Blood, R. 2011a. „Any one of these boat people could be a terrorist for all we know!’ Media representations and public perceptions of ‘boat people’ arrivals in Australia“. *Journalism* 12 (5): 607 (kasutatud 02.04.2016).
26. McKay, Fiona H.; Thomas, Samantha L.; Kneebone, Susan. 2011b. „It Would be Okay If They Came through the Proper Channels’: Community Perceptions and Attitudes toward Asylum Seekers in Australia“. *Journal of Refugee Studies* 21 (1): 113-133.

27. Mälksoo, M.. 2002. *Eesti välispoliitika tegijate NATO–diskursus 1998 – 2001*. Tartu Ülikool.
28. Norrander, Barbara & Wilcox, Clyde. 2002. *Understanding Public Opinion*. Washington (kasutatud 28.03.2016).
29. Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsiooni (IOM). 2013. „Põgenikud, varjupaigataotlejad, pagulased – faktid ja müüdid“
http://iom.ee/avaldatud_materjalid/faktid%20ja%20myydid.pdf (külastatud 18.03.2016).
30. Saar Poll OÜ. 2014. „Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes.“
https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kodakondsus_ja_r2nne/2014_pagulasuuring_aruanne.pdf (külastatud 18.03.2016).
31. Shirky, Clay. 2011. „The political Power of Social Media“. *Foreign Affairs* 90 (1): 28-41 (kasutatud 28.01.2016).
32. Sotsiaaldemokraatlik Erakond. 2001. Programm. <http://www.sotsdem.ee/wp-content/uploads/2011/02/SDE-programm.pdf> (külastatud 02.04.2016).
33. Sotsiaaldemokraatlik Erakond. 2011. Riigikogu valimiste programm.
<http://www.sotsdem.ee/wp-content/uploads/2012/03/Sotsiaaldemokraatliku-Erakonna-programm-2011.-aasta-Riigikogu-valimistel.pdf> (külastatud 02.04.2016).
34. UNHCR. 2013. „Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries“. <http://www.unhcr.org/5149b81e9.html> (külastatud 18.03.2014).
35. Vabariigi Valitsus. 2015. „Täpsustatud tegevuskava Euroopa Liidu ümberasustamise ja ümberpaigutamise tegevuste elluviimiseks“
https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/vastuvotmise_tegevuskava_08102015.pdf (külastatud 18.03.2016).
36. Vabariigi Valitsus. 2016. Pagulasküsimus. <https://valitsus.ee/et/pagulased> (külastatud 18.03.2016).
37. Välismaalaste seadus. 2009. <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122013069> (külastatud 18.03.2016).
38. Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmine seadus. 2013.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/121122013005> (külastatud 18.03.2016).

Lisa 1.

Lisa 2.

Täiendavad olulised mõisted pagulastemaatika paremaks mõistmiseks:

Täiendava kaitse saanud isik on välismaalane, kes ei kvalifitseeru pagulaseks, kuid kelle väljasaatmine või kodumaale tagasisaatmine võib talle kaasa tuua tõsise ohu (näiteks surmanuhtlus, piinamine, muu ebainimlik või inimväärikust alandav kohtlemine ja karistamine, rahvusvaheline või riigisisene relvakonflikt) (Vabariigi Valitsus 2016).

Rahvusvahelise kaitse saaja on välismaalane, kes on tunnistanud pagulaseks või täiendava kaitse saajaks ja kellele on antud teises riigis tähtajaline elamisluba. Rahvusvahelise kaitse saamine ei tähenda automaatselt kodakondsuse saamist. (Vabariigi Valitsus 2016)

Tööimmigrant on inimene, kes on palgatud rahalisele tööle riigis, mille kodanik ta ei ole (Inimõiguste Keskus 2016).

Ebaseaduslikult riigis viibiv isik on inimene, kellel puudub õigus/luba riiki saabumiseks või riigis viibimiseks. Sageli nimetatakse ka illegaalsiks (Inimõiguste Keskus 2016).

Lisa 3.

IOM'i 2013. aastal ilmunud käsiraamatu käsitletakse enim rahva hulgas levinud müüte pagulaste kohta. Käsiraamatu eesmärk on need müüdid ümber lükata ja neid lahti seletada.

Enimlevinud müüdid pagulaste kohta on:

- 1) Kõik põgenikud tulevad Eestisse oma elujärge parandama.
- 2) Kõik põgenikud tulevad Eestisse vabatahtlikult.
- 3) Kõik põgenikud teevad varjupaiga taotlemisel n-ö varjupaigariigi poodlemist, selle asemel, et jääda esimesse turvalisse riiki.
- 4) Kõik varjupaigataotlejad viibivad Eestis ebaseaduslikult.
- 5) Kui põgenikel on võimalus tasuda riiki smugeldamise eest, ei ole neil meie abi tarvis.
- 6) Liiga paljud varjupaigataotlejad saavad Eestis rahvusvahelise kaitse.
- 7) Andes rahvusvahelise kaitse liiga paljudele varjupaigataotlejatele, hakkab neid Eestisse rohkem tulema.
- 8) Eesti riik peaks tegelema koduste teemadega – varjupaigataotlejate abistamine vähendab ressursse, mis on näiteks vajalikud Eesti laste abistamiseks.
- 9) Põgenikud/pagulased tulevad siia oma kultuuriruumi normide ja nõudmistega, ohustades eestlaste identiteeti.
- 10) Kõik varjupaigataotlejad/pagulased on koormaks meie majandusele ja sotsiaalsüsteemile.
- 11) Põgenike/pagulaste riiki tulekuga suureneb alati kuritegevus. (IOM 2013)

Järgnevalt on võrdluses analüüsi tulemusel selgunud diskursused IOM'i käsiraamatus esitatud müütidega.

Tabel 4. Diskursuste esinemine müütides

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Majanduse elavdaja											

Ohver											
Oht kohalikele									+	+	+
Valepõgenik	+	+	+	+	+						
Võõras ehk teistsugune									+		

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kerttu Olesk,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Pagulaste diskursused Eesti poliitilise eliidi sotsiaalmeedia postituste ja kommentaaride näitel, mille juhendaja on Kats Kivistik.

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **16.05.2016**